

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטוד"ל) כי במצוותך האמנתי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשע"ט; **הפצת התשע"ט**; **אתח, סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; **מנח** – רבוי; **מחך פשטא** – מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך, רבוי; **דקא** – מצרף; **תכיר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = טרשא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דקא תכיר טפחא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תכיר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תכיר מרכא טפחא** – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; **מקא** – בד"ב בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסקו** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זקא סגול** – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקא-קטן** – 2; **זקא-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מנח רביע** – לפחות 4; ... **זקא-קטן** ... **זקא-קטן** בחצי פסוק – הקיש; השלישי: **קדמא** – סדר קדימות; **אזלא** = **גרש** = **גרשיים** – יוצא מהענין; **קדמא ואזלא** – מלמד, רמז לכלל ופרט, רבוי מיעוט) דרוש בפסוק בכנין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; **תלישא-קטנה** = **תרשא** – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; **תלישא-גדולה** = **תלשא** – דרוש בפסוק ולפניו שעור מחיצה עקירה שגגה = שכחה; **פז** – דרוש מהפסוק רעיונו לנושא אחר בהלכה:

1.1 שמות יתרו יחא, שמות יתרו כ"ג:

לא תרצח ס לא תנאף

ס לא תגנב ס לא-תענה ברעך עד שקר:

מקור בזוהר לתפקיד טעם טפחא בשינוי משמעות פשט הכתוב, המרמז להלכות לתיקון העולם והתר אשה לבעלה.

תיקון קוראים המפואר "סימנים" קובץ מנחת שי, לרבי שלמה ידידיה מנורצי זצ"ל

המכון התורני ערך הרב שמואל מאיר ריאחי, שנת 2001, הוצאת פלדהיים

ענין "לא תרצח, לא תנאף לא תגנב" הסבר ע"פ ספר "כמוצא שלל רב" שמות יתרו

...שלקורא ביחיד כ"ף של"כל מלאכתך" דגושה מפני הטפחא שבמילה "ועשית" הקודמת לסוף פסוק ושלשת תוי"ן רפי"ן (לא

תרצח, לא תנאף לא תגנב) שאין טפחא לפני אם אחת מהן במילה "לא" (ונקראים בטעם התחתון)

לקורא בצבור כ"ף של "כל מלאכתך" רפה-שאיין טעם מפסיק לפני ושלשת תוי"ן דגושים מפני הטפחא שלפניהם. לכן אמרו בספר

הזוהר **זוהר כרך ב (שמות) פרשת יתרו דף צג עמוד ב** (סוף פר' יתרו) פסקא טעמא בכל הני תלת וז"ל:

לא תרצח - אי לאו דפסקא טעמא לא הוי תקונא לעלמין ויהא אסיר לן לקטלא נפשא בעלמא אף על גב ביעבור על אורייתא אבל

במה דפסקא טעמא אסיר ושרי.

● להתיר לצורך תיקון העולם ארבע מיתות בית דין, הריגת הבא במחחרת, הריגת רוצח בשגגה ע"י גואל הדם, הריגת רודף אם אי

אפשר להציל הנרדף ע"י הברחת או עצירת או פגיעה באחד מאברי הרודף.

לא תנאף – אי לאו דפסקא טעמא אסיר אפילו לאולרא או למחזי באתתיה חדוה במצוה, ובמה דפסקא טעמא אסיר ושרי. (ע"י

שהטעם הפסיקון ניתק הלא מן התנאף האיסור המוחלט מותר לדברים מסויימים)

● להתיר אשה לבעלה

לא תגנב – אי לאו דפסקא טעמא הוה אסיר אפילו למגנב דעתא דרבייה באורייתא או דעתא דחכם לאיסתכלא ביה או דינא דדאין

דינא לפום טענה דאצטריך ליה למגנב דעתא דרמאה ולמגנב דעתא דתרוויהו לאפקא דינא לנהורא, ובמה דפסקא טעמא אסיר ושרי.

● להתיר גניבת דעת העומד לדין ע"י הדיין כדי להוציא דין אמת, גניבת דעת רבו בתורה כדי להשכיל בה

הרחבה בנושא היתר הריגה:

שמות משפטים כב,א:

אם-במחחרת ימצא הנגב והקה נמת אין לו דמים:

רש"י (א) **אם במחחרת** - כשהיה חותר את הבית. **אין לו דמים** - **אין** זו רציחה; **הרי הוא כמת מעיקרו**. כאן לימדך תורה: אם בא להורגך

השכם להורגו; וזה להורגך בא, שהרי יודע הוא, שאין אדם מעמיד עצמו ורואה שנוטלין ממונו בפניו, לפיכך על מנת כן בא, שאם יעמוד בעל

הממון כנגדו ייהרגו.

במדבר מסעי לה, כז:

ומצא אתו גאל הדים מחוץ לגבול עיר מקלטו ורצח גאל הדים את-הרצח אין לו דם:

ורצח גאל הדים את-הרצח – אמר רחמנא **ורצח**, התיר לגואל הדים בלשון רצח להרוג את הרוצח בשגגה אם יצא מעיר מקלט

דברים כי תצא כב:

ס [כה] **ואם-בשדה ימצא האיש את-הנער הנערה המארשה והחזיק-בה האיש ושכב עמה ומת האיש אשר-שכב**

עמה לבדו: [כן] **ולנער ולנערה לא-תעשה דבר אין לנער ולנערה חטא מות פי כאשר יקום איש על-רעהו**

ורצחו נפש בן הדבר הזה: [כן] **כי בשדה מצאה צעקה הנער הנערה המארשה ואין מושיע לה:** **ס**

רבי יוסף בכור שור ... ולמד (ראה סנה' עג,א): מה הנערה ניתן להצילה בנפשו, דכתיב **אין מושיע לה** - הא יש מושיע, צריך להושיע בכל

מה שיכול להושיע, אף רוצח ניתן להצילו בנפשו. ... ואיכא דרבי (ראה סנה' עג,א-ב) מהאי קרא הרודף אחר הזכור, מדכתיב: **נער**; ונערה

המאורסה - מדקרי: **נערה**; אחר חייבי כריתות - מדכתיב **חטא**, דמשמע חייבי חטאות; (ואחר) חייבי מיתות בית דין - מדכתיב **מות**. דכולם

ניתן להצילו בנפשו.

רלב"ג ... ולזה, אם לא יוכל הרואה לאסרו בדרך שלא יוכל על זה, הנה יש לו רשות להכותו או לחבול בו בדרך שתשלם לה ההצלה ממנו,

ואפילו בנפשו של הרודף אחריה, אם לא יוכל להצילה בצד אחר. ולפי שכבר הקיש לזה הקם על רעהו ורצחו נפש (ראה לעיל, כו), למדנו

שהרודף אחר חברו להורגו, יש רשות לרואים להושיעו, ואפילו בנפשו של רודף; ולזה אמרה התורה: "לא תעמוד על דם רעך" (וי' יט, טז). ואינו דוקא דבר שיש מן הסכנה המגיע בנרדף לידי דם, כי אפילו ממה שיגיע לו מן הפגם והבושת, ואפילו אין בו היזק מן הממון כמו זה

העניין המגיע לנאנסת זאת; כי כולנו חייבים בכבוד האחד על חברו.

המשך **זוהר כרך ב (שמות) פרשת יתרו דף צג עמוד ב**

לא-תענה ברעך עד שקר: הכא לא פסקא טעמא בגין דאסיר הוא כלל כלל, ובכל מילי דאורייתא קודשא בריך הוא שוי רזין עלאין

ואוליף לבני נשא ארחא לאתתקנא בה ולמהך בה, כמה דאת אמר (ישעיה מוח) אני יי' אלהיך מלמדך להועיל מדריכך בדרך תלך, אופ

הכי:

לא תחמד לא פסיק טעמא כלל, ואי תימא אפי' חמודא דאורייתא אסיר כיון דלא פסקא, ת"ח בכלהו עבדת אורייתא כלל ובהאי

עבדת פרט, בית רעך שדהו ועבדו וגו' בכל מילי דעלמא, אבל אורייתא איהי חמודת תדיר שעשועים גנזי דחיי ארכא דיומין בעלמא

דין **ובעלמא דאתי**, הני עשר אמרין דאורייתא עינן כללא דכל פקודי אורייתא כללא דעלמא ותתא כללא דכל עשר אמרין דבראשית אליון אחתקקו על לוחי אבנין וכל גנוזין דהו

בהו אחזון לעיניהון דלא למנדע ולאסתכלא ברזא דתרי"ג פקודין דאורייתא דכלילן בהו כלא אחתיו לעינין כלא איהו בסכלתנו לאסתכלא בלבא דישראל כללהו וכלא הוה נהיר

לעיניהו, בההוא שעתא כל רזין דאורייתא וכל רזין עלאין ותתאין לא אעדי מיניהו בגין דהו

לא תחמד לא פסיק טעמא כלל כתב ב- **ספר אמרי פנחס** (מקאריין), פר' יתרו, ד"ה לא תחמוד (כ"ד) אמר בשם הרב ז"ל, שלכך על

דיבור לא תחמוד אין רוב העולם עוברין, כי איתא בגמרא (שבת פח,ב) בכל דיבור נתמלא העולם בשמים, אך נכנס לגן עדן להיות

מקום פנוי לדיבור השני, וכן כולם. רק האחרון נשאר בעולם הזה, לכך אין עוברים עליו כל כך.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטוד"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם; טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשע"ט; **תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק** (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; **מהפך פשטא** – מוציא מפשט; **מרכא = מאריך**, רבוי; **דרגא** – מצרף; **תביר** – מחלק, ממעט; לא ממש; **טפחא = טפחא** – שני משמעות, רבוי מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דרגא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; **מקף** – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק ו** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זרקא סגול** – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקף-קטן** – 2; **זקף-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונח רביע** – לפחות 4; ... **זקף-קטן** ... **זקף-קטן** בחצי פסוק – הוקש; השלישית: **קדמא** – סדר קדימות; **אזלא = גרש = גרשיים** – יוצא מהענין; **קדמא ואזלא** – מלמד, רמז לכלל הפרט, רבוי מיעוט) דרוש בפסוק בכעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; **תלישא-קטנה** = **תרסא** – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; **תלישא-גדולה** = **תלשא** – דרוש בפסוק ולפניו שעור מחיצה עקירה שגגה = שכחה; **פר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה:

שמות יתרו כ"ד:

לא תחמוד בית רעך

ס לא-תחמוד אשת רעך ועבדו ואמתו ושורו ונחמלו וכל אשר לרעך:

דברים ואתחנן היח:

ולא תחמוד אשת רעך

ס ולא תתאנה בית רעך שדהו ועבדו ואמתו ושורו ונחמלו וכל אשר לרעך:

הדיבר העשירי בעשרת הדברות, **לא תחמד וגו'**, כל הקרא מרמז על לימוד בכעין כלל ופרט וכלל בשני אופנים.

זוהר ח"ב הוא ע"פ הכתוב **בדברים ואתחנן** :

לא תחמוד לא פסיק טעמא כלל, ואי תימא אפי' חמודא דאורייתא אסיר כיון דלא פסקא, ת"ח בכלהו עבדת אורייתא כלל ובהאי

עבדת פרט, בית רעך שדהו ועבדו וגו' בכל מילי דעלמא,

ונסביר בשלבים:

לא תחמוד לא פסיק טעמא כלל, (לא מוטעם בטפחא להפסיק בין לא למלת תחמוד שאחריה) ואי תימא אפי' חמודא דאורייתא

אסיר כיון דלא פסקא (ואם תאמר שגם חימוד התורה אסור כי לא מוטעם בטעם מפסיק כגון טפחא), ת"ח בכלהו עבדת אורייתא כלל

(בא וראה כל מעשים הקשורים לתורה כתובים בלשון כלל) ובהאי עבדת פרט,

בנושא החימוד והתאוה כתבה בפרטים ובסיום ריבתה לכל הדברים שבעולם שאינם קשורים לתורה.

הסבר ע"פ תבנית הטעמים:

ולא תתאנה – קדמא ואזלא מרמז על לימוד בכלל והפרטים אחרי

ובהאי עבדת פרט, **בית רעך שדהו ועבדו וגו'** וכן המשך הפסוק **ואמתו ושורו ונחמלו**

וחזר וכלל **וכל אשר לרעך**; ובלשון הזוהר בכל מילי דעלמא,

הלימוד הנדרש מהפרטים: הפרט הראשון בית רעך – מונח רביע – לפחות ארבעה תנאים לפרטים.

תנאי הפרטים ע"פ **מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פרק כ:** כל דבר שאסור לך כמו שאשת רעך אסורה, שחייבין עליו מיתת בי"ד

כמו על אשת איש, דברים הנקנין בכסף ובשטר ובחזקה כמו בית ושדה, דברים שהם כקרקע כמו עבדו ואמתו, דבר ששמירתו עליך

כמו שורו וחמורו, וחזר וכלל כגון מקלו מנעלו ופונדתו, דברים שאפשר להן לבוא תחת ידיך וחבירך חסירן,

ומותר להתאוות ליטול בתו לאשה, להתאוות להידמות לחבירו במראה

הפרט השני שדהו ועבדו ואמתו - אזלא-גרש מהפך פשטא, כעין יצא מענינו לדון כענינו יצא להקל ולא להחמיר, הלכה אסור להתאוות \ לחמוד דבר מסוים השייך לרעך, הוציא מכך שמותר להתאוות להשתדכות עמו, להידמות לו במראה, בתורה, ולתורה בכלל.

... וכל אשר לרעך - טפחא מרכא סלוק - חזר וכלל לומר שלא יחמד כל השייך לרעך דווקא, ובוה מיעט דברים כמו תורה וחתן וכד'

לימוד מוסר שעבירה מתחילה במחשבה, גסות רוח בחמדת השייך לאחר ועלולה להביא עד למינות וע"ז הדיבר הראשון והשני

אופן לימוד שני בכלל ופרט וכלל ב- **פסיקתא זוטרותא (לקח טוב) שמות פרק כ** למד כלל ופרט וכלל באופן הבא:

(י) לא תחמוד בית רעך. ... **[לא תחמוד בית רעך. כלל, ועבדו ואמתו ושורו ונחמלו פרט, אין בכלל אלא מה שבפרט, ת"ל]**

וכל אשר לרעך; חזר וכלל לרבות כעין הפרט, מה הפרט מפורש דבר שהוא קונה ומקנה, אף כל שהוא קונה ומקנה, ואם

תאמר מה הפרט מפורש מטלטלין, אף כל מטלטלין, ת"ל במשנה תורה שדהו (שם), ריבה אפי' שאינן מטלטלין: **תנאי הפרטים**

דבר שהוא קונה ומקנה, מטלטלין, ושאינן מטלטלין.

שמות יתרו כ"ג:

ולא תעלה במעלת על-מזבחי

אשר לא-תנלה ערותך עליו:

ולא-תעלה במעלת על-מזבחי - מרכא טפחא **על-מזבחי** אתנה **אשר** – תביר **לא-תנלה ערותך** – מרכא טפחא **עליו** - סלוק

ולא-תעלה במעלת... ע"פ **כלי יקר** לא תעלה במעלות דווקא במזבחי, במקום ענוה יתירה שהקרבן מכפר על האדם וכאילו הוא עצמו

מוקרב. אבל במקום הדורש גאווה כגון כסא שלמה ובעזרות ולאולם אתה עולה במעלות

אשר - תביר בתפקיד של לא ממש גילוי ערוה, או שיצמם – ימעט בגודל פסיעותיו כפי' **רש"י** שאינו גלוי ערוה **ממש** שהרי כתיב ועשה

להם מנסי בד מ"מ הרחבת הפסיעות קרוב לגלוי ערוה

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (פטור"כ) כי במצוותך האמיתי – תהלים ק"ט, שם; טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשע"ט; **תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק** (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא – מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טרנא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפנא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפנא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפנא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפנא – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; מקפ – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק ו – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זקא גול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מנת רביע – לפחות 4; ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – הקיש; השלישית: (קדמא – סדר קדימות; אזלא = גרש = גרשיים – יוצא מהענין; קדמא ואזלא – מלמד, רמז לכלל ופרט, רבוי מיעוט) דרוש בפסוק בכנין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל: תלישא-קטנה = תראא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שעור מחיצה עקירה שגגה = שכחה; פז – דרוש מהפסוק רציו לנושא אחר בהלכה:

1.2 שמות יתרו יחא,

שמות יתרו יחא, וישמע' יתרו, שמות יתרו יחא, ויבא יתרו, שמות יתרו יחא, ויבא יתרו

תבנית גרשיים קדמא, באופן כללי מרמזת על שנוי בסדר הזמנים, דבר הכתוב או מצווה במקום מאוחר מכאן או ארע מאוחר, כתוב לפני הכתוב או המצווה או שארע מוקדם. אפשר כי מעיד כי כל הפרשה אינה על סדר הזמן, וארעה אחרי מתן תורה, אפשר שמספר על סדר האירועים אצל יתרו, ועוד דורשים כי לעולם לא מאוחר ללמוד תורה.

שמות יתרו יחא: וישמע' יתרו כהן מדין חתן משה את כל אשר עשה אלהים למשה ולישראל עמו
כי-הוציא ה' את-ישראל ממצרים:

וישמע' יתרו כהן מדין גרשיים קדמא מהפך פשטא, **תורה שלמה זהר ח"ב סח א** "וכי יתרו שמע וכל עלמא לא שמעו? והכתיב שמעו עמים יגזון, אלא כל עלמא שמעו ולא יתברו והאי (טט - יתרו) שמעו ויתברו ויתכפיא מקמיה דקב"ה ויתקרב לדחלתיה". התבנית גרשיים קדמא מהפך פשטא משרה הסבר כי הפעולה הראשונה של ההשברות של יתרו מפני השם ארעה כשעברו את ים סוף ועבר זמן עד שהגיע למחנה ישראל או סמוך לפני מתן תורה או אחרי מתן תורה והתגייר.

שמות יתרו יחא: ואת שני בניה אשר שם האחד גרשם כי אמר גר היותי בארץ נכריה:

אשר – קדמא, **שם האחד גרשם כי אמר גר היותי** – שלוש זקף בין שני קיסרים, מרמז לענין עצמתי מאד, אפשר כי טעם קדמא מרמז למדרש כי משה הסכים עם יתרו, אולי קודם ללידת ילדיו, שאחד מבניו, יכיר עניני עבודה זרה, ויצא ממנו הלוי שהיה הכהן לפסל מיכה, שעשה נזק רב לבני ישראל בארץ-ישראל, כגון המעטת עבודת ה' בשלה ואתו כהן האריך ימים מאד.

שופטים יחא: [ל] ויקימו להם בני-דן את-הפסל ויהונתן בן-גרשם בן-מישה הוא ובניו היו כהנים לשבט הדני עד-יום
גלות הארץ: [לא] וישמו להם את-פסל מיכה אשר עשה כל-ימי היות האלהים בשלה: פ

[רש"י] בן-מישה - מפני כבודו של משה כתוב נו"ן לשנות את השם ונכתב תלויה לומר שלא היה מנשה אלא משה: **הדני עד-יום**
גלות הארץ - בימי סנחריב בגלו' ראשונה:

שמות יתרו יחא: ויבא יתרו חתן משה ובניו ואשתו אל-משה

אל-המדבר אשר-הוא חנה שם הר האלהים:

מחלוקת במסורת הטעמים של הכתוב **אל-המדבר** -

- גירסת כתר, מאור **אל-המדבר** – רביע, גירסת פנינים מ"ג פירושים, מגנס **אל-המדבר** – זקא-גדול
- גירסת מישור עם מדרשי הלכה ומלבי"ם, קורן - **אל-המדבר** – קדמא זקא-קטן בתיבות מוקפות, כעין מידה ל"א לרבי אלעזר בן רבי יוסי הגלילי מוקדם שהוא מאוחר בענין,
- נשתמש בפירוש **[רש"י] אל-המדבר**. אף אנו יודעים שבמדבר היה, אלא בשבחו של יתרו דבר הכתוב וגו'... שהיה יושב בכבודו של עולם ונדבו לכו לצאת **אל-המדבר** מקום תהו לשמוע דברי תורה.
- טט – מפ' **[רש"י]** משמע שיתרו יצא **בראש ובראשונה** לשמוע דברי תורה ו**שנית** אותם ילמד ממשה. וע"י כעין המידה ל"א יובן שהמוקדם הוא לכבוד התורה המרומזת במלים **הר הא-לקים** והמאוחר הוא **משה** החונה שם. לפיכך כאילו נכתב **ויבא יתרו ... אל-המדבר הר האלקים** (= מקום מתן תורה) **אשר הוא** (משה המלמד תורה) **חנה שם**
- אבל מסיבה אחרת נכתב באופן שנכתב.

ויבא יתרו חתן משה ובניו ואשתו [תורה שלמה תורה שבע"פ (סעיף ל"א)] – ובניו בניו דיתרו, דהא לכתר דאתא משה לגביה הו ליה בנין והכי הוה ביעקב דכיוון דאתא לגביה דלכן ושוי דיווריה ביה הו ליה בנין כו' ליתרו דכתיב ובני קיני חותן משה עלו מעיר התמרים, ובנוי שבק עם משה. (**ח"ב טט**)

[תורה שלמה תורה שבע"פ (סעיף ל"א)] – ראה בתנחומא שמות ט"ז ובת"י: ובניו דמשה, לאפוקי שלא נימא כפ' הזהר שקאי על בניו של יתרו שנולדו לו אחרי שבא אליו משה.

(סעיף ל"ה) – ד"ה... כמ"ד יתרו לאחר מ"ת בא, או כמבואר בכתובות ו: על שם העתיד. בכת"י נר השכלים: ומניין שבא יתרו אחר המעמד שנאמר אשר הוא חונה שם הר האלקים, אמרו חכז"ל מיום שנברא העולם היה שם ההר חורב ומשניתנה עליו התורה נקרא הר האלקים. ובת"י: סמיך לטוורא דאתגלי עליו יקרא דה' למשה מן שירוא, כלומר לכן נקרא ה' האלקים וזה כמ"ד שיתרו קודם מ"ת בא וע"י רמב"ן כאן.

ויבא יתרו – גרשיים קדמא, (א) בתפקיד המרמז על שנוי בסדר הזמנים, יתרו הקדים התעוררותו, ואח"כ יצא מכלל העולם כמוסבר להלן.

(ב) **ויבא** – גרשיים, יצא מן הכלל של כל העולם, שכולם שמעו על יציאת מצרים, קריעת ים סוף, ומלחמת עמלק שיצא נגד ה' במלחמה זאת, וכל העולם לא התעוררו לקבל על עצמם עול מלכות שמים, אבל **יתרו** – קדמא, הקדים התעוררותו לדבר אמת מכל העולם, יצא מכלל העולם ומכבודו של עולם כפ' **[רש"י] אל-המדבר**. אף אנו יודעים שבמדבר היה, אלא בשבחו של יתרו דבר הכתוב וגו'... שהיה יושב בכבודו של עולם ונדבו לכו לצאת **אל-המדבר** מקום תהו לשמוע דברי תורה.

חתן משה ובניו ואשתו – מרכא תביר מרכא טפנא, כעין קבוצת פרטים קשורים בנושא המאפיין אותם **אל-משה** אלא שהקשר שלהם אל הנושא מחולק, יתרו חתן משה מגיע לשמוע דברי תורה, בניו ואשתו מגיעים כי הם משפחתו של משה, אבל בניו הם בעלי קשר דם, אשתו בעלת קשר נישואין ויש מחלוקת האם גרשה לפני שחזר למצרים (כי כתוב אחר שילוחיה) ואז אינה אשתו אלא אם ילדיו בלבד או האם רק הרחיקה בעצת אהרן שלא תצטער במצרים.

חתן משה - מרכא תביר, **התביר מרמז** על אפשרות שלא חותן בפועל אלא לשעבר כי גרש אשתו לפני שחזר למצרים, או שנאמר כי ביציאת מצרים בני ישראל התחילו בגיורם ממעמד של בני נח ובכך ניתקו עצמם מקשרים משפחתיים מבני נח האחרים, לכן יתרו הפסיק להיות חותן משה.

אל-משה – אתנה, מגביל ללמד על ענוותנו כפ' **[רש"י] וישתחו וישק לו** - איני יודע מי השתחוה למי; כשהוא אומר: **איש לרעהו**, מי הוא הקרוי 'איש'? זה משה, **[שנאמר "והאיש משה" (כמ' יב,ג)]**.

משה הענו מכל האדם בין מישראל ובין שלא מישראל כי אותה שעה יתרו היה עדיין גוי.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טו"ד"ל) כי במצוותך האמתית – תהלים ק"ט; שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשע"ט; **תפצית ההשערות**; **אתנה**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; **מונה** – רבוי; **מהפך פשטא** – מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך, רבוי; **דרגא** – מצרף; **תביר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = טרףא – שני משמעות, רבוי מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דרגא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; **מקף** – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק ו** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זרקא סגול** – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקף-קטן** – 2; **זקף-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונת רביע** – לפחות 4; ... **זקף-קטן** ... **זקף-קטן** בחציה פסוק – היקש; השלישית: **קדמא** – סדר קדימות; **אזלא** = גרש = גרשיים – יוצא מהענין; **קדמא ואזלא** – מלמד, רמז לכלל ופרט, רבוי מיעוט) דרוש בפסוק בכעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל: **תלישא-קטנה** = תרסא – דרוש בפסוק ששור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; **תלישא-גדולה** = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו ששור מחיצה עקירה שגגה = שכחה; **פז** – דרוש מהפסוק רעיון לנשוא אחר בהלכה:

הפסוק הבא מובא כהקדמה לפסוק **שמות יתרו יט, ט**

שמות ג'יח: ושמעו לקולך

ובאת אתה וזקני ישראל אל-מלך מצרים ואמרתם אליו ה' אלהי העבריים נקרה עלינו ועתה גלכה-נא הרהר שלשת ימים במדבר ונבחה לה אלהינו:

זה הפסוק הוא יסוד לעיקר השביעי שנוסח ע"פ רמב"ם ספר המדע הלכות יסודי תורה פ"ז "אני מאמין באמונה שלמה כי נבואת משה רבינו הייתה אמיתית ושהוא היה אב לנביאים (ועוד גי' ולחכמים) לקודמים לפניו ולבאים אחריו. ויש להסבירו במעגלי הסבר הולכים ומתרחבים כדי לבנות את ההסבר נדבך על נדבך.

בפסוק זה עשרים ושש מלים ועשרים ושש טעמים כולל מקף, ללא געיות. מספר זה מרמז למקור הנבואה משם הוי' **ושמעו לקולך** – טפחא אתנה, תבנית טעמים של שמע ישראל, עיקר האמונה הראשון והשני הבורא אחד ויחיד (עיקר היחוד), מרמז לעיקר מעיקרי האמונה

ובאת אתה וזקני ישראל אל-מלך מצרים ואמרתם אליו ה' אלהי העבריים נקרה עלינו ועתה גלכה-נא הרהר שלשת ימים במדבר ונבחה לה אלהינו:

תבנית טעמים **וזקני ישראל** קדמא ואזלא ... **גלכה-נא הרהר שלשת ימים** - גרשיים מהפך פשטא כעין קל וחומר עם דיו, היינו ידיעה על הגלמד,

[רמב"ן] (שמות ג,ב) (בסנה) שמתחלה נראה אליו מיכאל ושם כבוד השכינה, והוא לא ראה הכבוד, כי לא הכין דעתו לנבואה, וכאשר כיון לבו וסר לראות, נתגלה אליו מראה השכינה, ... לא הגיע עדין למעלתו הגדולה בנבואה, כי בהר סיני נגש אל הערפל אשר שם האלהים (שמ' כ,כא); וכן ענין הסתרת הפנים, שעדין לא עלה למה שנאמר בו "ותמונת ה' יביט"

והדיו – כשם שמשוה בתחילת נבואתו היה כעין מקרה בלי הכנה, כך כל הנביאים הבאים מכה נבואתו, בתחילה כעין במקרה גם שהכינו עצמם, ואח"כ מתפתחים, לכן אין הגלמד עולה על המלמד.

והדברים מחזקים ע"י תבניות הטעמים הבאות: (א) רביע ... זקף-קטן ... רביע ... זקף-קטן בין שני קיסרים – עוצמה אדירה של הנבואה (ב) פעמיים רביע ... זקף-קטן בין שני קיסרים – כעין סתום שלא בא לסתום אלא לפרש כיצד נביא מתחיל לנבא (ג) פעמיים זקף-קטן בין שני קיסרים – כעין היקש, בנין אב, דבר החוזר וקורה כדוגמא להתחלת נביאות אצל שמואל, שאול, וכן חיזוק האמונה בנבואת אהרן שקדמה לנבואת משה במצרים, משה אלהים לאהרן

ובאת – פזר, אולי כאן מייבא העקרון של עיקר מעיקרי האמונה, לומד מעיקר הראשון והשני (עיקר הבורא והיחוד) אל העיקר השביעי **אתה** – תרסא, בתפקיד בעל בחינה נעלה כעין במחיצה לעצמו, ובתפקיד שורש ומקור, משה כאב לנביאים ולחכמים **וזקני ישראל** – קדמא ואזלא, קדמא במובן שמשוה אב בנבואה לבאים לפניו, ואזלא - שמשוה אב בנבואה לבאים אחריו

שמות יתרו יט, ט: ויאמר ה' אל-משה הנה אנכי פא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך ונגם-בך יאמינו לעולם ויגד משה את-דברי העם אל-ה':

הנה אנכי פא אליך בעב הענן ... בעבור ישמע העם

תבנית הטעמים קדמא ואזלא ... גרשיים מהפך פשטא, כעין דרשה במידת קל וחומר עם דיו, ע"פ **[רש"י]** דיו לנידון שיאמינו העם בנביאים הבאים אחרי משה, להיות כהבא מן הדין היא האמונה במשה אבי הנביאים ע"פ ציטוט **[ראב"ע]** בדברי **[רמב"ן]** דיו לנידון הוא העם ... וזהו שאמרו אליו היום הזה **ראינו כי ידבר אלהים את האדם וחי (דברים ה,כא)**, כי לא היו מאמינים כן מתחלה. וזה טעם **בעבור ישמע העם בדברי עמך**, עשרת הדברים, להיות כהבא מן הדין הוא משה **ונגם-בך יאמינו**, שאתה נביא, כי מעתה יתאמת אצלם ענין הנבואה.

ע"פ **[רמב"ן]** דיו לנידון הוא העם להיות עצמם נביאים בדברי ה' כי ה' דבר עמם ישירות ולא שיאמינו מפי אחרים, כהבא מן הדין הוא משה שה' דיבר עמו ישירות ולא צריך להאמין לאחרים, **[רמב"ן]** ע"פ **[מכילתא]** **ונגם-בך יאמינו לעולם**, **ונגם-בך** – המלה בלשון יחיד, טעם **ונגם-בך** – טפחא, מרבה ללא הגבלה ואלו הנביאים העתידים לעמוד אחריו. **יאמינו** – מונח, רבוי - התרבות נבואת משה והנביאים העתידים מעל נבואת העם בדרגת עב הענן, **לעולם** – אתנה, הגבלה היות והיה לכולם גלוי נביא איז ולכן כל אחד מישראל יכחיש וידחה נביא שקר

[רמב"ן] ... והנכון בעיני שאמר, אני בא אליך **בעב הענן**, שתגש אתה אל הערפל בעבור ישמע העם דברי, **ויהיו הם עצמם נביאים בדברי**, לא שיאמינו מפי אחרים, כמו שנאמר **באמור ה' אלי הקהל לי את העם ואשמיעם את דברי למען ילמדו ליראה אותי כל הימים (דברים ז,ד)**, וגם כך יאמינו לנצח בכל הדורות, ואם יקום בקרבם נביא או חולם חלום כנגד דברך יכחישוהו מיד, שכבר ראו בעיניהם ושמעו באזניהם שהגעת למעלה העליונה בנבואה, יתברר להם ממך מה שכתוב **(במדבר יב ו-ח) אם יהיה נביאכם ה' במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו**, לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא פה אל פה אדבר בו, ולכן אמר בעבור ישמע העם בדברי עמך, כי ישמע דברי מתוך האש וידעו שאני ה' מדבר עמך ויאמינו בדברי וגם כך לעולם.

וכן מה שאמרו היום הזה **ראינו כי ידבר אלהים את האדם וחי (דברים ה,כא)**, לומר הנה נתקיים הדבר אצלנו בראיית עינינו כאשר היה חפץ אלהים, ומעתה קרב אתה שידענו כך שהגעת למעלה הגדולה ושמע כל אשר אמר ה' אלהינו ושמענו מפיך ועשינו, שכבר נאמנה נבואתך כי היא העליונה על כל הנביאים: ובמכילתא (כאן) ראיתי בעבור ישמע העם בדברי עמך, מלמד שאמר הקב"ה למשה, הרי אני קורא לך מראש הדר ואתה עולה, שנאמר **(להלן פסוק כ) ויקרא ה' למשה, וגם כך יאמינו לעולם**, גם כך גם בנביאים העתידים לעמוד אחריו. מטין דבריהם לדעת ר"א (ראב"ע):

וההסבר ע"פ פ'י **[אור החיים]** ו-**[תורה שלמה]**, יהיה כי הקב"ה רצה במתן תורה להתגלות לבני ישראל בדרגה נבואית שבה בני ישראל יוכלו לעמוד ודיו לבא מן הדין, כאן משה רבנו להיות כנידון, כאן בני ישראל, וגם הוא יהיה במתן תורה בדרגה הנבואית של בני ישראל והיא עב הענן ולא בדרגה הנבואית הגבוהה ממנה והיא אספקלריה המאירה שהיא דרגת נבואתו הרגילה של משה רבנו.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטוד"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים ק"ט, שם; טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשע"ט; **תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק** (נקראים קסרים ותפקידם) – להגביל; מונח – רבוי; **מקף פשטא** – מוציא מפשט; **מרכא = מאריך**, רבוי; **דגא** – מצרף; **תביר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא = טרשא** – שני משמעות, רבוי מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דרגא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; **מקף** – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק ו** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זקא סגול** – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקא-קטן** – 2; **זקא-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונת רביע** – לפחות 4; ... **זקא-קטן** ... **זקא-קטן** בחצי פסוק – הקיש; השלישית: **קדמא** – סדר קדימות; **אזלא = גרש = גרשיים** – יוצא מהענין; **קדמא ואזלא** – מלמד, רמז לכלל ופרט, רבוי מיעוט) דרוש בפסוק בכנין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; **תלישא-קטנה** = **טרשא** – דרוש בפסוק שיעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; **תלישא-גדולה** = **תלשא** – דרוש בפסוק ולפניו שיעור מחיצה עקירה שגגה = שכחה; **פז** – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה:

לטובת הבנת הנושא יוצגו מידי פעם חלק מהטעמים שבתנ"ך (חוץ מספרי איוב, משלי, תהלים), לפי תפקידיהם לפי ההשערות.

1.3 שמות יתרו יח,א

שמות יתרו יח,ו:

וַיֹּאמֶר אֶל-מֹשֶׁה אֲנִי חֲתָנְךָ יִתְרוֹ בְּאֵל אֱלֹהֶיךָ

וְאֶשְׁתֶּךָ וְשֵׁנִי בְנֵיהֶ עִמָּוָה:

בדרך משה עם משפחתו למצרים, אמר לו אהרן **מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מסכתא דעמלק פרשה א** ... א"ל על הראשונים אנו מצטערים (בני ישראל שבשעבוד) ועכשיו נצטער גם באלו. באותה שעה אמר לצפורה, לכי לבית אביך. ובאותה שעה הלכה לבית אביה ונטלה שני בניה, לכך נאמר אחר שלוחיה. היינו גרשה.

... **וְאֶשְׁתֶּךָ** קדמא זקא-קטן במילה אחת, כעין מוקדם והוא מאוחר בענין, אפשר מרמז לכך שמשה גרש אשתו בדרך למצרים, יתרו השיבה, אבל משה מדעתו פרש מן האשה אחרי מתן תורה כדי להיות תמיד מוכן לדבר ה' והסכים ה' עמו, ולכן כנראה כבר לא החזירה. רוצה לומר אשתך בעבר אבל כדי לא לביישה שמשה לא החזירה הזכירה בלשון אשתו. וזהו גירוש מוקדם שנמצא נכון אח"כ.

שמות יתרו יח,ט:

וַיַּחַד יִתְרוֹ עַל כָּל-הַטּוֹבָה אֲשֶׁר-עָשָׂה ה' לְיִשְׂרָאֵל

אֲשֶׁר הִצִּילוּ מִיַּד מִצְרָיִם:

וַיַּחַד יִתְרוֹ - מונח זקא-קטן - **רשי** פשט וישמח, מדרש אגדה נעשה בשרו חידודין - מיצר, **על** - יתיב - אכן כך הדבר, לא פחות ולא יותר, והדבר הינו **כל-הטובה** - מקף זקא-קטן, מקף בתפקיד ענין בעל מספר מצבים, (א) אמר

הרב דב גרינצייג נ"י שמחה בהכרה שכל הנעשה הוא על רצון ה', וזה התעוררות דלתא

מיצר במובן של יראה עילאה, משהגיע להכרה הנ"ל עומד ביראה עילאה, יראת הרוממות בפני ה'

(ב) זקא-קטן מרמז על שני מיני מצבים: (א) מצבי - טעמי מן, (ב) מצבי - טעמי באר, **מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מסכתא דעמלק**

פרשה א ... **וַיַּחַד יִתְרוֹ עַל כָּל-הַטּוֹבָה** וגו'. ר' יהושע אומר: בטובת המן הכתוב מדבר, אמרו לו: המן הזה שנתן לנו המקום, אנו טועמין בו טעם הפת, טעם בשר, טעם דגים טעם חגבים, טעם כל המטעמים שבעולם, שנאמר טובה, הטובה, כל הטובה, על כל הטובה. ר' אלעזר המודעי אומר: בטובת הבאר הכתוב מדבר; אמרו לו: הבאר הזה שנתן לנו המקום, אנו טועמין בו טעם יין ישן, טעם יין חדש, טעם חלב, טעם דבש, טעם כל המתקים שבעולם, שנאמר טובה, הטובה, כל הטובה, על כל הטובה.

וַיַּחַד יִתְרוֹ עַל כָּל-הַטּוֹבָה - ... זקא-קטן ... זקא-קטן, בתפקיד דבר החוזר וקורה. (א) **מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מסכתא**

דעמלק פרשה א ר' אליעזר אומר: בטובת ארץ ישראל הכתוב מדבר, אמרו לו: עתיד המקום ליתן לנו שש מדות טובות, ארץ ישראל, והעולם הבא, ומלכות בית דוד, ועולם חדש, וכהונה ולויה. לכך נאמר: טובה, הטובה, כל הטובה, על כל הטובה. [מיד פתח ואמר: ברוך ה'].

(ב) **בבלי שבת לא** ... והיינו דכתיב (מלכים א' ח) ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך וילכו לאהליהם שמחים וטובי לב על כל הטובה אשר עשה ה' לדוד עבדו ולישראל עמו:

שמות יתרו יח,יב: **וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֵתָן מֹשֶׁה עִלָּה וּזְבָחִים לְאֱלֹהִים**

וַיָּבֵא אֹהֶרֶן וְכָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל לֶאֱכֹל-לֶחֶם עִם-חֵתָן מֹשֶׁה לִפְנֵי הָאֱלֹהִים:

וַיִּקַּח יִתְרוֹ - גרשיים קדמא, מרכא תביר מרכא טפחא

שמות יתרו יח,יג: **וַיְהִי מִמְחֶרֶת וַיָּשָׁב מֹשֶׁה לְשֹׁפֵט אֶת-הָעָם**

וַיַּעֲמֵד הָעָם עַל-מֹשֶׁה מִן-הַבֶּקֶר עַד-הָעֶרֶב:

התוכן **וַיְהִי מִמְחֶרֶת** הינו תיאור המוטעם בתבנית טעמים (סלוק) פשטא זקא-קטן, והכתוב אחריו הינו והפעולה **וַיָּשָׁב מֹשֶׁה לְשֹׁפֵט אֶת-הָעָם**, זאת תבנית לדרישה של אלפניו ולאחריו

● טט – (ח,יג) **רשי** מוציא יום הכפורים היה, כך שנינו ב-**ספרי**, ... למחרת רדתו מן ההר וגו'. בלימוד אלפניו יודיענו שהנאמר ב-(ח,יג)

וַיִּקַּח יִתְרוֹ - גרשיים קדמא, ארע כנראה אותו יום, וגרשיים קדמא יאמר שאין מוקדם ומאוחר בשני ענינים שונים אפילו סמוכים באותו מקום. כי קדמא ואזלא באחד מתפקידיהם מייצגים סדר של מוקדם ומאוחר, אבל כאשר הסדר ביניהם מתחלף משמע שפעולת האמורה להיות מוקדמת נדחקה מפני הפעולה המאוחרת שהקדימה בהתבצעותה.

שמות יתרו יח,יט: **עָתָה שָׁמַע בְּקוֹלִי אֵינְעֲבֹד וַיְהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ**

וַיְהִי אִתָּה לְעָם מוֹלֵד הָאֱלֹהִים וְהִבֵּאתָ אֹתָהּ אֶת-הַדְּבָרִים אֲל־הָאֱלֹהִים:

וַיְהִי אִתָּה לְעָם – דרגא מונח רביע, בהצעת יתרו, משה מהווה פרט מרכזי, בלשון הזוהר צד האמת עמוד האמצעי, וכדוגמתו כל דיני ישראל מול הא-לקים, שם המשלב הוי' אדנות (חסד בגבורת הדין של ב"ד של מעלה), עליהם לודן דין אמת כמו בבית דין של מעלה.

וַיְהִי אִתָּה לְעָם – דרגא מונח רביע, תיקון חטא אדם הראשון, דיין הדין דין אמת נעשה שותף לקב"ה בבריאה, מוציא השכינה מגלותה.

תיקוני זוהר נספח (מעמ' קלט) דף קמג עמוד א

... ולעילא לית משוא פנים בין זכאה לחייבא וכן צריך להשוות לתתא גבי דינא זכאה עם חייבא **מסטרטא דאמת עמודא דאמצעיתא** ולא יחא דינא רשאי למעבד משוא פנים לחד מינייהו בדינא דבדינא דלעילא אתמר לא ישא פנים ולא יקח שחד וני ליה לדינא לתתא **דאשתי מדינא דלעילא דאכחיש עובדא דבראשית ולא יימא דא מהימנא מדא דכמה דאיהו לתתא שופטים ושופטים תתן לך בכל שעריך לדינא גופין הכי אית לעילא שופטים ושופטים לדינא נשמתא ולא יוקיר לדא יתיר מדא אלא תרוייהו בהשוואה בדינא ואינן צריכין למשמע קדם דינא ולא ימללון עד דשאל לון דינא ויהיב לון רשו למללא ויהון קדמיה בדחילו בגין דשכינתא שרייא עליהו ומאן דתבע קשוט כאלו מקיים על עלמא דיין אמת וכל שכן מאן דדן דין אמת כאלו מקיים אמת מארץ תצמח ווי ליה למאן דאוקים שקרא ואפיל אמת דגרים ותשלך אמת ארצה ומאן גרים דא דינא דלא דן דין אמת ובוודאי דיין דדן דין אמת כאלו הוא אפיק לשכינתא ולישראל מגלותא ואוקים לון מארעא:**

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטוד"כ) כי במצוותך האמנית – תהלים ק"ט, שם; טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשע"ט; הפניית ההשערות, אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרשא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; מקף – בד"ב בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקא – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מנת רביע – לפחות 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – הקיש; השלישית: (קדמא – סדר קדימות; אזלא = גרש = גרשיים – יוצא מהענין; קדמא ואזלא – מלמד, רמז לכלל ופרט, רבוי מיעוט) דרוש בפסוק בכנין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; תלישא-קטנה = תרשא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שעור מחיצה עקירה שגגה = שכחה; פז – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה:

התשע"ד. לטובת הבנת הנושא יוצגו מידי פעם חלק מהטעמים שבתנ"ך (חוץ מספרי איוב, משלי, תהלים), לפי תפקידיהם לפי ההשערות.

1.4 שמות יתרו יח,א

**שמות יתרו יח,יט: עָתָה שָׁמַע בְּקוֹלִי אֵינְצֶנְךָ וַיְהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ
הִנֵּה אַתָּה לְעַם מוֹלֵד הָאֱלֹהִים וְהִבֵּאתָ אֹתָהּ אֶת-הַדְּבָרִים אֲלֵי-הָאֱלֹהִים:**

רש"י (יט) אֵינְצֶנְךָ וַיְהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ - בעצה; אמר לו: צא הִפְלַךְ בַּגְבוּרָה (ראה מכיל' יתרו עמלק ב). הִנֵּה אַתָּה לְעַם מוֹלֵד הָאֱלֹהִים - שליח ומליץ בינותם למקום, ושואל משפטם מאתו. אֶת-הַדְּבָרִים - דברי ריבותם.

עָתָה שָׁמַע בְּקוֹלִי – גרשיים מהפך פשטא, כעין תבנית יצא להקל ולא להחמיר, וזה מרמז לפרש"י צא הִפְלַךְ בַּגְבוּרָה (ראה מכיל' יתרו עמלק ב).

כדי (שמ' יתרו יח,כב) וְהִקַּל מִעֲלֶיךָ וְנִשְׂאוּ אֲתָךְ:

אֵינְצֶנְךָ – מונח זקף-קטן במלה אחת, כעין ריבה וריבה את הכל, יתרו נותן עצה בענין חלוקת השפיטה בין דרגות שופטים, ע"פ פי' רלב"ג (יח – יט) עצה זאת מועילה למנוע לאות מן העם המצפים למשפט, עצה זאת מועילה למנוע לאות ממש, ועצה זאת מאפשרת למשה התעלות בנבואה והדבקות ב-השם יתעלה, (יט) **עתה שמע בקולי**, ואתן לך עצה בדרך שיהיה **אלהים עמך** תמיד, ולא תפריד הדבקות אשר בינך ובינו מצד רבוי הלאות בדברי ריבות העם: **היה אתה לעם** אצל השם יתעלה; רוצה לומר, שלא תטריד מחשבתך בדבר אחר, **היבאת אתה לפני האלהים את הדברים** אשר ישאלוך על דרך הנבואה, ותבואך הנבואה מצד הדבקות שיהיה לך תמיד עם השם יתעלה.

שמות יתרו יח,כא:

**וְאַתָּה תַּחֲזֶנּוּ מִכָּל-הָעַם אֲנָשֵׁי-חֵיל יִרְאֵי אֱלֹהִים אֲנָשֵׁי אֲמַת שְׂנְאֵי בְּצַע
וְשִׂמְתָּ עֲלֵהֶם שְׂרֵי אֲלָפִים שְׂרֵי מֵאוֹת שְׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשְׂרֵי עֶשְׂרֹת:**

וְאַתָּה תַּחֲזֶנּוּ מִכָּל-הָעַם – מונח מונח תלשא, כעין שלושה טעמי תלשא, נברר תפקידי תלשא ש כאן.

(א) בנוגע למשה רבנו כפי **רש"י וְאַתָּה תַּחֲזֶנּוּ**, ברוה"ק שעליך: ולכך רומז טעם תלשא במלים **מִכָּל-הָעַם** בלימוד אלפניו, בתפקיד מחיצה של בעל בחינה נעלה מהאחרים, מובחר, בנבואה, בחכות שונות להבחין במהות הפנימית של הנבחרים.

וכך פי' **רבינו בחיי וְאַתָּה תַּחֲזֶנּוּ**. היה ראוי לומר ואתה תבחר כמו שאמר במעשה ויבחר משה אנשי חיל, אבל לפי שהאדם יראה לעינים והי' יראה ללבב על כן הוצרך לומר לשון תחזה שהוא לשון נבואה מלשון מחזה וחזון, והכוונה שיצטרך לנבואה בבחירה הזאת. או יאמר **וְאַתָּה תַּחֲזֶנּוּ** בהכרת פנים מכת חכמת הפרצוף שהיה משה יודע ובקי בה בהיותו שלם שבשלמים גדול שבנביאים וחכם הרוזים ולכך הזהירו במלת ואתה כלומר ואתה בעצמך ולא על ידי צווי:

(ב) בנוגע לנבחרים לשופטים כפי **רמב"ן** אמר שיחזה אנשים ראויים להנהיג העם הגדול במשפטים, וטעמו המובחר מכל ישראל, והם שיש בהם כל המדות הללו, כי כיון שאמר מכל ישראל, אמר שהיו המובחרים מכלם, בידוע כי הטובים שבישראל כל מדות טובות בהם

(ג) בנוגע לקשר בין משה ובין הנבחרים, תוצאת הבחירה היא שכאילו משה רבנו הוא השופט כפי **אור החיים וְאַתָּה תַּחֲזֶנּוּ**, פירוש לא שהעם ימנו עליהם, אלא הוא יחזה, עוד רמז כי לצד זה יחשב כאלו הוא השופט כיון שהם שלוחיו ויטול חלק במצוה:

יִרְאֵי אֱלֹהִים אֲנָשֵׁי אֲמַת – דרגא תביר מרכא טפחא, כעין קבוצת פרטים הקשורים לנושא הדיינים, שעל כל אחד מהם חלה אותה הלכה. שבכל הדרגות הדיינים יהיו בעלי כל התכונות המנויות. יתרו חשב שצריך להקל בדרגות הנמוכות, אבל משה מצא בעלי כל התכונות לכל הדרגות. כפי **אור החיים** שחש יתרו שלא ימצא שיעור המספיק מבחינה הגדולה, והיה מסתפק במדרגה קטנה כנזכר: והנה **פשיטא** שאם ימצא ממין המשובח שבכולן לכל המנויים מה טוב ומה נעים, ולזה כשביקש משה בישראל, מצא ממין המשובח אנשי חיל שיעור שיספיק לכולם, וכו'

אֲנָשֵׁי-חֵיל יִרְאֵי אֱלֹהִים – אזלא-גרש ... תביר כעין יצא להקל ולהחמיר. לשרי האלפים תכונות מלאות, לשרי המאה

וכך פי' **אור החיים - אנשי חיל וגו'**, אמר ארבע הדרגות כנגד ארבעה מינוים המוזכרות בדבריו,

כנגד שרי אלפים אמר **אֲנָשֵׁי-חֵיל**, תיבת חיל תגיד עוצם השלמת האושר והמדות והגבורה וכללות השלימות וכו'

וכנגד שרי המאות אמר **יִרְאֵי אֱלֹהִים**, וכו' יראת העונש, כי יש לך לדעת כי הירא בבחינת שם הוי"ה לצד שיהיה בדעתו כי ה' רחום וחנון, לפעמים יחטא ויסמוך על רחמיו כי יאריך אפו וכדומה, אבל יראת העונש תרעיד המשכיל, וכמו שתמצא שכל גדולי עולם יראים מדקדוקי המשפט הגם כי יודעים שמעשיהם ישרים ונכונים, וכו' בגדר יראה מדקדוקי המשפט באין רחמים, ובחינה זו ישנה גם כן בשרי האלפים אלא שנוסף בהם פרטים אחרים שאין צורך להם בשר המאה,

וכנגד שרי חמשים, אמר **אֲנָשֵׁי אֲמַת**, שיספיק לגדר זה, הגם שלא השיגו לבחינה זו של יראת עוצם הדין אלא שיהיו אנשי אמת

שישתדלו על העמדת האמת לבל תהיה נעדרת,

וכנגד שרי עשרות אמר **שְׂנְאֵי בְּצַע** די להם גדר זה, וכו'

וכל מדות הג' ישנם ב-**אֲנָשֵׁי-חֵיל**,

וכל מדות הג' ישנם ב-**יִרְאֵי אֱלֹהִים**, ומדת **שְׂנְאֵי בְּצַע** ישנה ב-**אֲנָשֵׁי אֲמַת**, והם זו למעלה מזו, ולזה לא אמר ויראי וגו' ו **אֲנָשֵׁי**

אֲמַת שְׂנְאֵי בְּצַע, אם כולם יתקבצו יחד באדם אחד היה צריך לומר וא"ו בכל אחת, או לפחות בחלוקה האחרונה, אלא ודאי כמו

שכתבתי, שאין צורך לזה בכל הפרטים, והנה פשיטא שאם ימצא ממין המשובח שבכולן מה טוב ומה נעים, ולזה

כשביקש משה בישראל, מצא ממין המשובח אנשי חיל שיעור שיספיק לכולם, וכו'

אלא ודאי כדברינו שלא הזכיר יתרו שאר הפרטים, אלא לצד שחש יתרו שלא ימצא שיעור המספיק מבחינה הגדולה, והיה מסתפק

במדרגה קטנה כנזכר:

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (פסוד"ל) כי במצוותך האמנית – תהלים ק"ט, שם; טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשע"ט; **המצבת ההשערות**, **אתנה**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; **מהפך** פשטא – מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך; **רבוי**; **דרגא** – מצרף; **תביר** – מחלק, ממעט; לא למש; **טרקא** = טרקה – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; **מרכא** טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דרגא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; **מקף** – כ"ב בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זרקא סגול** – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקף-קטן** – 2; **זקף-גדול** – 3; **רביעי** – 4; **מונח רביעי** – לפחות 4; ... **זקף-קטן** ... **זקף-קטן** בחצי פסוק – היקש; השלישי: **קדמא** – סדר קדימות; **אזלא** = **גרש** = **גרשיים** – יוצא מהענין; **קדמא ואזלא** – מלמד, רמז לכלל ופרט, רבוי מיעוט) דרוש בפסוק בכעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; **תלישא-קטנה** = **תראא** – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; **תלישא-גדולה** = **תלשא** – דרוש בפסוק ולפניו שעור מחיצה עקירה שגגה = שכחה; **פז** – דרוש מהפסוק רעיונו לנושא אחר בהלכה:

שמות יתרו יח,כב, כו

[כב] וְשִׁפְטוּ אֶת-הָעָם בְּכָל-עֵת וְהָיָה כָּל-הַדָּבָר הַגָּדֹל יָבִיאוּ אֵלַי וְכָל-הַדָּבָר הַקָּטָן יִשְׁפְּטוּ-הֶם וְהָקֵל מֵעֲלֵיךָ וְנִשְׁאוּ אִתִּי:

[כו] וְשִׁפְטוּ אֶת-הָעָם בְּכָל-עֵת אֶת-הַדָּבָר הַקָּשֶׁה וְיָבִיאוּ אֵל-מֹשֶׁה וְכָל-הַדָּבָר הַקָּטָן יִשְׁפְּטוּ הֵם: [כז] ו

[כב] וְשִׁפְטוּ אֶת-הָעָם בְּכָל-עֵת – מונח זרקא סגול, מוסיף ו/או גורע דבר חלקי או מלא מענין הנושא, ע"פ **בבלי סנהדרין לד, כ** כאן גורע מ- "בכל עת" כי אין המשפט בכל עת אלא תחילתו ביום חול בשעות האור בלבד וסיומו לרבנן בלילה, לרבי מאיר רק ביום. אלא שלרבי מאיר יש קולא שהיא גם לרבנן שדנים בממונות ונפשות גם ביום המעונן ולא כמו בנגעים (שמהם ר"מ מקיש לריבים) שאין רואים אותם ביום המעונן.
וְהָיָה כָּל-הַדָּבָר הַגָּדֹל יָבִיאוּ אֵלַי – גרשיים מהפך פשטא מונח זקף-קטן, כעין יצא מענינו לדון בדבר אחר כענינו יצא להקל ולא להחמיר. לר"מ שדנים בממונות ונפשות גם ביום המעונן.
שפטו הראשון משמעו דברים שבאמירה בממונות אתה חייב, אתה זכאי, בנגעים אתה טהור, אתה טמא. שפטו השני בעונשי הגוף מלקות ומיתות.

שמות יתרו יט,י:

[י] וַיֹּאמֶר ה' אֶל-מֹשֶׁה לֵךְ אֶל-הָעָם וְקַדְשֵׁתָם הַיּוֹם וּמָחָר וּכְבַסוּ שְׂמֹלֹתָם:

[יא] וְהָיוּ נֹכְחִים לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יִהְיֶה ה' לְעֵינֵי כָל-הָעָם עַל-הַר סִינַי:

רש"י (י) וקדשתם – וזמנתם, שיכינו עצמם **היום ומחר**. (יא) והיו נכונים – מאשה. **ליום השלישי** – שהוא ששה בחדש. ובחמשי בנה משה את המזבח תחת ההר, ושמים עשרה מצבה, כל עניין האמור בפרשת 'זאלה המשפטים' (ראה שם' כד, ו' ואי'), ואין מוקדם ומאוחר בתורה וגו'.

[י] וַיֹּאמֶר – קדמא, בתפקיד מקדים לרמז על דברים הכתובים במקום אחריו, כי זה כתוב בפרשת יתרו ופירוטו כפירש רש"י כל עניין האמור בפרשת 'זאלה המשפטים'.

מכילתא – רבי יוסי ברבי יהודה אומר בו ביום נעשו כל המעשים. **וכבסו שְׂמֹלֹתָם** ומנין שיטענו טבילה.

הריני דן ומה אם במקום שאין טעונין כבוס בגדים טעונין טבילה כאן שהוא טעון כבוס בגדים אינו דין שיהא טעון טבילה. (מידת ק"ו) אין כבוס בגדים בתורה שאינו טעון טבילה – היינו טבילת הגוף

וְקַדְשֵׁתָם הַיּוֹם – מרכא טפחא, יתור לרבות קדושה ע"י ההגבלה המרומזת בטעם אתנח במלת **וּמָחָר**, שלא יגשו לאשה ואל כל טומאה, כפי **רמב"ן** ... ומה טעם הַיּוֹם וּמָחָר ואין צריך לרחוץ אלא פעם אחת. והנכון שיהיו קדושים, שלא יגשו אל אשה ואל כל טומאה.

שמות יתרו יט,יח – כ:

[יח] וְהָרַם סִינַי עֵשָׂן כְּלוֹ מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו ה' בְּאֵשׁ וַיַּעַל עֲשָׂנוּ כַּעֲשֵׂן הַכַּבֵּשׂוֹן וַיִּתְחַד כָּל-הָהָר מְאֹד:

[יט] וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר הוֹלֵךְ וְחוֹק מְאֹד מֹשֶׁה יִדְבֹר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְּקוֹל:

[כ] וַיִּרְדַּ ה' עַל-הָר סִינַי אֶל-רֹאשׁ הָהָר וַיִּקְרָא ה' לְמֹשֶׁה אֶל-רֹאשׁ הָהָר וַיַּעַל מֹשֶׁה:

[יח] וְהָרַם סִינַי עֵשָׂן כְּלוֹ מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו ה' בְּאֵשׁ – **אֲשֶׁר** – קדמא, קדמה ירדת שם ה' הנכבד ושכן באש ובעקבות כך היה הר סיני עשן כולו.

[יח] וְהָרַם סִינַי עֵשָׂן כְּלוֹ מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו ה' בְּאֵשׁ – **מִפְּנֵי** – תלישא-גדולה, ענין של בחינה נעלה ביותר וענין שיעור, חציצה ומחיצה.

מִפְּנֵי – תלישא-גדולה, ענין של בחינה נעלה ביותר היא ירדת השכינה במחיצה לעצמה ופי' **הרמב"ן יט יט** ... אבל ירד השם הנכבד אל ההר ביום השלישי, והוציא משה את העם מן המחנה לקראת הכבוד הנראה להם, ויתיצבו הם בתחתית ההר, ומשה עלה למעלה קרוב לראש ההר ששם הכבוד מחיצה לעצמו ... **יט כ וירד ה' על הר סיני** – אם תשכיל בפרשה תבין כי שמו הגדול ירד על הר סיני ושכן עליו באש, ... **כ יח** ואתה הוא כי השם בשמים וכבודו בהר **סיני** כי באש ה',

ענין של בחינה נעלה ביותר ושיעור מספר הקולות **מחזור ויטרי סימן תנד** ... זימן בקרבנו. ראש הר סיני. **תבינו בשתק**. ורגליו על הר סיני: טהורים בלב אחד נתן להם בסיני. יתגדל הר חורב ויתקדש סיני: כח עז ותעצמות הראם בסיני. לסבול אש באש. מורשה סיני: מאמר קול ראשון השמיע בסיני. **נחלק לשבעה קולות ולשבעים בסיני: סובב לארבע פיאות ומתפוצץ בסיני:**

שיעור כ"ב אלפים של מרכבות מלאכים הנלמד מהפסוקים

במדבר בהעלתך ילו: ובנחה יאמר שובבה ה' רבבות אלפי ישראל: פ

תהלים סח,ח: רכב אל'הים רפתים אלפי שנאן אדני' כם סיני בקדש:

(יט,ח) ... מִפְּנֵי – תלישא-גדולה, ענין של בחינה נעלה ביותר חציצה ומחיצה של אש לענין הדבור של ה' אל משה.

(ט,כ) ... וַיִּקְרָא ה' לְמֹשֶׁה אֶל-רֹאשׁ הָהָר וגו' **וַיִּקְרָא** – קדמא, קדמה קריאה לדיבור, והגענו לכך בזכות **אור החיים ויקרא א,א** ... ואמרו שם בתורת כהנים (טט – ספרא להלן) מה לצד השוה של סנה וסיני שהיו באש וכו' ... הרי באותה הנבואה היה אש, ונשתנית נבואה זו ונבואת סנה מנבואת אוהל מועד, שלא היה בו אש, וגו'.

ספרא ויקרא - דבורא דנבחה פרשה א (ה) אי מה הצד השוה שבהן (סנה וסיני) שהן דבור ובאש ומפי קדש למשה והקדים בהן קריאה לדבור אף כל שהוא דבור ובאש ומפי קדש למשה נקדים קריאה לדיבור, יצא דבור אהל מועד שאינו באש ת"ל ויקרא וידבר הקדים קריאה לדיבור.

[כ] וַיִּרְדַּ ה' עַל-הָר סִינַי – דרגא תביר מרכא טפחא, בשם רבי אברהם המלאך ה' ירד על הר סיני בצמצום אחר צמצום עד אין קץ

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (ט"ו) כי במצוות האמנותי – תהלים ק"ט, שם; טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשע"ט; **תפנית ההשערות: אנתה, סלוק = סוף-פסוק** (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; **מחקר פשטא** – מוציא ממשט; **מרכא** = מאריך, רבוי; **דרגא** – מצרף; **תביר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = טרחא – שני משמעות, רבוי מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דרגא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שההלכה הלה רק על חלק מפרטיה; **מקף** – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסקו** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זרקא סגול** – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקף-קטן** – 2; **זקף-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונת רביע** – לפחות 4; ... **זקף-קטן** ... **זקף-קטן** בחצי פסוק – הקיש; השלישית: **קולא** – סדר קדימות; **אזלא** = גרש = גרשיים – יוצא מהענין; **קולא ואזלא** – מלמד, רמז לכלל ופרט, רבוי מיטעו; **דרוש בפסוק** בכנין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; **תלישא-קטנה** = תרסא – דרוש בפסוק ששור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; **תלישא-גדולה** = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו ששור מחיצה עקירה שגגה = שכחה; **פז** – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה:

שמות יתרו כ"א: וַיִּדְבֹר אֱלֹהִים אֶת כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאָמֹר: וַיִּדְבֹר אֱלֹהִים

– מונח זקף-קטן, מונח בתפקיד רבוי דרשות של זקף-קטן בתפקיד של שתיים,

מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פ"כ וַיִּדְבֹר אֱלֹהִים מלמד שדברים שנאמרו כאן הן שנאמרו להלן (ע"פ תו"ש [ט] דב' ואת') שניהם לענין אחד מה שאי אפשר לו לפה לומר ואי אפשר לה לאוזן לשמוע. כאן הוא אומר **וַיִּדְבֹר אֱלֹהִים אֶת כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה** ולהלן הוא אומר (**תה' סב"ב**) **אֶתְּהוּ דְבָר אֱלֹהִים שְׁתֵּים-זוּ שְׁמַעְתִּי** ואומר (**דמ' נכ"ט**) **הֲלוֹא קָה דְבָרִי פֶּאֶשׁ נֶאֱמַר-הָ** מה אש זה נחלק לכמה ניצוצות כך דבר אחד (הוא שרש ה) יוצא לכמה מקראות. ד"א **וַיִּדְבֹר אֱלֹהִים** אני שנפרע על ידי כך ואני שמשלם שכר על ידי כך. וכן הוא אומר (**דב' ואת' ה, ד**) **פָּנִים | בְּפָנִים דְבָר ה' עֲמָנָם**. ד"א **וַיִּדְבֹר אֱלֹהִים** מלמד שהיה אומר להם על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון.

תורה שלמה [ח] ... כדרש חז"ל שכל עשרת הדברות נאמרו בבת אחת, **לְאָמֹר** בפרט השמנה דברות. [ט] להלן רד"ה מפרש להלן במשנה תורה וזהו כהדרש לקמן (תו"ש רנה) (שרק) זכור ושמור בדבור אחד נאמרו. **וְשִׁיטָה אַתְּרָה ב-מִשְׁנַת ר"א פ"א דף רכא** (שלא רק זכור ושמור בדבור אחד נאמרו ומלמד כי) **מדת בשר ודם אינו יכול לדבר שני דברים כאחת, אבל הקב"ה דבר עשרת הדברות שתי פעמים בדבור אחד, מה שאין הפה יכול לדבר ואין האזן יכולה לשמוע, ע"כ. ומכאן נראה ש"ל שתי פעמים דיבר היינו מ"ש כאן ובמשנה תורה. ובסגנון אחר בתרגום תהלים שם (תה' סב"ב):** **אורייתא חדא ממליל אלהא (תורה אחת דיבר ה) ותרתין זימנין דגן שמעית מן פום משה ספרא רבה (ופעמיים שמענו מפי משה הסופר הגדול, כנראה הכוונה של שמיעה אחת של עשרת הדברות ביתרו, שמיעה אחת של עשרת הדברות בואתחנן).** וראה בראב"ע ורמב"ן מובא במילואים על דבר השינויים בין שמות לואתחנן, וע"ז דרשו חז"ל ששניהם (עשרת הדברות שבייתרו ושבואתחנן) בדבור אחד נאמרו, **ולמשנת רבי אליעזר הקב"ה אמר שתי פעמים (ולפי לעיל בדבור אחד), וראה לקמן אות (תו"ש פא) מכת"י מדרש הביאור שדורש (תה' סב"ב) שְׁתֵּים-זוּ שְׁמַעְתִּי על שמות ומשנה תורה. והרמב"ם במו"צ (מורה נבוכים) ח"ב פל"ג מבסס שיטתו בענין עשרת הדברות: וסמכוהו לאמרו (תה' סב"ב) אֶתְּהוּ דְבָר אֱלֹהִים שְׁתֵּים-זוּ שְׁמַעְתִּי שמענו (לענ"ד ט"ס כי לפי דברי המו"נ צ"ל שְׁמַעְתִּי), ע"כ. ובפרקי דרבי אליעזר פמ"א מנין תורה תרי"א ושתיים דבר ה' (טט) - שְׁתֵּים-זוּ (שתי דברות) שְׁמַעְתִּי (מה) שנאמר אֶתְּהוּ דְבָר אֱלֹהִים שְׁתֵּים-זוּ שמענו ראה בפ' הרד"ל אות פז.**

ספר מורה הנבוכים חלק ב פרק לג ... יתבאר לי שבמעמד הר סיני לא היה המגיע למשה מגיע לכל ישראל, אבל הדבור למשה לבדו ע"ה, ... וכתוב בתורה גם כן (**שמ' ית' יט, ט**) **בְּעֵבֶר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְרֵי וגו', מורה כי הדבור היה לו והם ישמעו הקול ההוא העצום, לא הבדל הדברים, ועל שמע הקול ההוא העצום אמר (דב' ואת' ה, ב) שְׁמַעְתִּים אֶת-הַקּוֹל, קול דְבָרִים אֶתְּם שְׁמַעְתִּים, ולא אמר דברים (דברות ברורות) אתם שומעים,**

וַיִּדְבֹר אֱלֹהִים – מונח זקף-קטן, מונח בתפקיד רבוי דרשות של זקף-קטן בתפקיד של שתיים, (סעיפים א – ד ע"פ **תורה שלמה [ט]**) (א) שהקב"ה דיבר בעת ובעונה אחת (במקביל) **אֶת כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה** את עשרת הדברות של פר' יתרו ואת עשרת הדברות של פר' ואתחנן. ואפשר כי מלת **אֶת** מרבה את האמירה החוזרת המתחילה מפסוק (כ"ב) שבה הקב"ה פירט כל דיבר לעצמו. אפשר כי המדרש שבמלת אנכי נאמרו כל עשרת הדיברות מכוון לכל אחד מהאנכי שבשתי עשרת הדיברות. (ב) דבר אחר **וַיִּדְבֹר אֱלֹהִים** אני שנפרע על ידי כך ואני שמשלם שכר על ידי כך. שתי תוצאות למשפט (מלת א-לקים) שכר ועונש. (ג) **ספר מורה הנבוכים חלק ב פרק לג (תה' סב"ב) אֶתְּהוּ דְבָר אֱלֹהִים שְׁתֵּים-זוּ שְׁמַעְתִּי** (הכוונה למשה) הקב"ה השמיע קול, משה שמע בבירור שתי סדרות של עשרת הדברות והעם לא שמעו בבירור. ואפשר שידעו ששמעו קול שתי הדברות הראשונות, מכך שפרחה נשמתן פעמיים. לפי כך אפשר כי **אֶת כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה** – מרכא טפחא, כעין יתור לרבות למשה דברים רבים נעלים וברורים, **אֶת** – תביר, ממעט העם מדברים ברורים ושומעים רק קול. (ד) **פרקי דרבי אליעזר פמ"א (תה' סב"ב) אֶתְּהוּ דְבָר אֱלֹהִים שְׁתֵּים-זוּ שמענו משה והעם שמעו שתי דברות ברורות, ואה"כ בקשו משה לשמוע שאר הדברות.**

הערה על (ג) ו-(ד) בהמשך **מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פרק כ** נדרש שעל כל דיבר אמרו הן לקבלה או הן הן ועל לאו לאו, ואם לא שמעו היאך אמרו, אלא שכאשר משה חזר על הדברות אמרו הן ולא. (ה) **תנחומא (ורשא) יתרו טו ...** אם תהיה בן תורה לא תהא רווחך גסה לומר דבר לפני הצבור, עד שתפשוט אותה בינך ובין עצמך ב' ג' פעמים ... (כמו) **וַיִּדְבֹר אֱלֹהִים אֶת כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה** בינו ובין עצמו ואחרי כן **לְאָמֹר** (לבני ישראל). פי' **עץ יוסף טו**) כן פסק שו"ע או"ח סי' קלט ס"ב הקורא בתורה לצבור יכין עצמו ב' וגו'. ובכ"ר פכ"ד ותנחומא ויקהל ס' ב' או ד' ודעה זו בר"ש תשא ס'. טט–(א) זקף-קטן – ב' הכנות, מונח – רשות להכנה ג' (ב) ג' גם לדבר תורה (ג) אפשר שהקורא בתורה בצבור זה כאילו ה' קורא עמו.

זוהר כרך ב (שמות) פרשת תרומה דף קלה עמוד א

וכתיב (**שמ' ית' כ"א**) **וַיִּדְבֹר אֱלֹהִים אֶת כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאָמֹר** ואנן נטלין מתורה שבכתב תורה שבעל פה, (התורה שבע"פ ניטלת מתוך התורה שבכתב)

זוהר כרך ב (שמות) פרשת יתרו דף פג עמוד ב (הסוגריים משלבים את פי' הסולם)

שמז) אֱלֹהִים דא גבורה, **אֶת**, דאתכליל בימינא (נכלל בימין) כמה דתנינן (**בר' א, א**) **אֶת הַשָּׁמַיִם** דאיהו ימינא **וְאֶת הָאָרֶץ** דאיהו שמאלא דכתיב (**יש' מח, ג**) **אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל וְיָמֵינוּ תַּפְתָּה שָׁמַיִם**, וימינא דא הוא **אֶת** (דהיינו חסד), **כָּל**, לאכללא (בא לכלול) כל שאר כתרין (ספירות), **הַדְּבָרִים**, מתקשרין דא בודא (הדברים מתקשרים ונכללים זה בזה), **הָאֵלֶּה**, כל אינון טעמין כל אינון רזין כל אינון סתרין גזרין ועונשין (הטעמים הסודות הסתרים הגזרות והעונשים),

כָּל-הַדְּבָרִים – מקף כרב-מצב (א) ספירה לעצמה (ב) ספירה מקושרת ונכללת מכל הספירות האחרות. אפשר כי זה מוליך גם לרעיון ש-**כָּל-הַדְּבָרִים** – מקף כרב-מצב (א) דיבור לעצמו (ב) דיבור הכולל את כל המצוות המבוססות עליו. ומזה לרעיון (א) כל מצוה לעצמה (ב) כל מצוה כלולה מכל המצוות

ב-**תו"ש יתרו מילואים נושא תר"כ** (כת"ר) אותיות בעשרת בדברות הביא במדב"ר פ"ג – טז אות תז: את מוצא תרי"ג אותיות יש מן אנכי עד (ולא עד בכלל) אשר לרעך כנגד תרי"ג מצוות וז' (אותיות אשר לרעך) יתירות רומזים לז' ימי בראשית ולפי מתנות כהונה בשם קדמונים שרומזים לשבע מצוות בני נח. והמקובלים כתבו שרומזים לשבע ספירות. ובדרשת ר' בנא בבית עקד האגדות כתב

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טו"ד"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא התורה שבעל פה, התשע"ט; **תמצית ההשערות: אנתח, סלוק = סוף-פסוק** (נקראים קיסרים ותפקידם) – להגביל: מונח – רבוי; **מקף פשטא** – מוציא מפשט; **מרכא = מאריך**, רבוי; **דרגא** – מצרף; **תביר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא = טרשא** – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דרגא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שההלכה הלה רק על חלק מפרטיה; **מקף** – ב"ב בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסקו** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זקא טבול** – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט; 1; **זקא-קטן** – 2; **זקא-גדול** – 3; **רביע** – 4; **רביע** – 4; **זקא-קטן** ... **זקא-קטן** בחצי פסוק – הקיש; השלישית: **קדמא** – סדר קדימות; **אזלא = גרש = גרשיים** – יוצא מהענין; **קדמא ואזלא** – מלמד, רמז לכלל ופרט, רבוי מיעוט) דרוש בפסוק בכנין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; **תלישא-קטנה** = **טרסא** – דרוש בפסוק ששור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; **תלישא-גדולה** = **תלשא** – דרוש בפסוק ולפניו ששור מחיצה עקירה שגגה = שכחה; **פז** – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה:

בלוחות תרי"ג אותיות (כנ"ל) והן הם תרי"ג מצוות שמצטרפות לכל התורה כולה, וכולם ניתנו למשה. מסביר תו"ש שהאותיות הן לא רק רמזים אלא שכל התורה כולה כלולה בעשרת הדברות, שתרי"ג המצוות נחלקות לעשרה סוגים שישודותיהם המה עשרת הדברות. בהמשך מביא את מספר המצוות הכלולות בכל דיבר. וכן בירושלמי שקלים פ"ו, ה"א חנניה בן אחי רבי יהושע אומר בין כל דבור ודבור [היו כתובים על הלוחות] דקדוקיה ואותיותיה של תורה וכן בירושלמי סוטה פ"ח, ה"ג, במדב"ר פ"ה-יד ועוד.

פֿל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה – מרכא טפחא, כעין יתור לרבות על התורה שבכתב את התורה שבע"פ, עם הטעמים הסודות הסתרים הגזרות והעונשים. **אָת** – תביר, מחלק ברבוי הנ"ל בין הטעמים הגזרות והעונשים שמלמדים לכל ובין הסודות והסתרים שאין מגלים לכל אלא לתלמידי חכמים וגם ביניהם יש מדרגות כגון, מעשה מרכבה, מעשה בראשית.

שמוח **לְאָמֹר**, למהוי ירותא לכלא (להיות ירושה לכל ישראל) דכתיב **(דב' הברכה לג,א)** **תִּנְרָה צְוָה-לָבוּ מִלְּשָׁה מוֹרְשָׁה קְהֵלַת יַעֲקֹב**: דאי תימא לגלאה (כי אם תאמר כפשוטו לומר לכל ולגלות גם) מה דלא אצטריך לגלאה (לגלות) לכל ב"ע (אדם), כתיב **(שמי' ית' כב,ב)** **אָנְכִי ה' אֱלֹהֶיךָ**, (יורה) כמה דאנא טמירא וסתים כך יהיו מלין אלין טמירין וסתמירין בלבך (כמו שאני מכוסה וסתום כך יהיו דברים אלו (ט - **פֿל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה**) מכוסים וסתומים בלבך) (כנראה הכוונה למשה רבנו ולחכמים)

לְאָמֹר – כעין נוטריקון לאו אמור ותומך בו טעם סלוק בתפקיד הגבלה שלא כל מה ששמע משה מה' הוא גילה לכל. **שמיט** ד"א **וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים** (הוא מדרגה א) חד, **אָת פֿל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאָמֹר**, הא חמש דרגין אחרנין (הרי חמש מדרגות אחרות), ר' יהודה אמר **וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים**, גבורה, **אָת**, ימינא (חסד), **פֿל**, דא ודא (חסד וגבורה ביחד (ט - זה תפארת הנקרא גם רחמים)), ד"א **פֿל** אמר ר' יצחק לאכללא אברהם דכתיב **(בר' ח"ש כד,א)** **וְהָ בָרַךְ אֶת-אַבְרָהָם בְּפֶלֶא**;

שני **הַדְּבָרִים** לאכללא שאר כתרין דאתכסיין (לכלול שאר הכתרים (ט - הספירות) שנתכסו), **הָאֵלֶּה** אינן דאתגליין (לכלול אלו המתגלים ככתוב), וכתיב **(שמי' ית' כטו,ו)** **וְכָל-הָעַם רֹאִים אֶת-הַקּוֹלֹת**, **לְאָמֹר** דא הוא דכתיב **(משלי יב,ד)** **אִשֶׁת-תִּיִל עֲצֻרַת פִּעְלָהּ**, וכתיב **(רמיה ג,א)** **לְאִמֵּר הֵן יִשְׁלַח אִישׁ אֶת-אִשְׁתּוֹ** (הרי שהמלה **לְאָמֹר** סמוכה אל אשה, אשר כאן יורה על הנוקבא דזעיר אנפין שהיא השכינה).

לְאָמֹר – סלוק בתפקיד הגבלת הגלוי מהתורה שהתגלתה באמצעות הספירות שמעל לספירת מלכות למלכות שהיא השכינה המייצגת את כנסת ישראל שהוא עם ישראל על דרגותיו וזהו הנאמר **(שמי' ית' כטו,ו)** **וְכָל-הָעַם רֹאִים אֶת-הַקּוֹלֹת**, וְכָל-הָעַם – מקף כרב-מצב של דרגות שונות בעם ישראל, **אֶת-הַקּוֹלֹת** – מקף כרב-מצב ההבנה של התורה מהקולות לפי דרגות השגה של בני ישראל. **מדרש** **תנחומא (בובר) פרשת יתרו סימן יז** ... אמר ר' יוסי בר חנינא לפי כחן של כל אחד ואחד היה הדיבור מדבר עמו, ואל תתמה על הדבר הזה, שמצינו במן כשיורד לישראל וכל אחד מהן היה טועמו לפי כחו, הדיבור על אחת כמה וכמה, אמר דוד **(תהלים כט,ד)** **קוֹל-ה' בְּפֶתַח בְּכֹחַ אֵין כְּתִיב כֹּאן, אֵלּא בְּפֶתַח, בְּכֹחַ שֶׁל כֹּל אֶחָד וְאֶחָד,**

הדר זקנים (מבעלי התוספות) **שמות פ"כ וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים** וכו'. אמר ה"ר אכשילדר שיש במדרש כל העונה אמין היא **שמיא** רבא מברך. נעשה כמי שהיה שותף להקב"ה במעשה בראשית. וכמו ששמע יו"ד הדברות מפי הגבורה. ופוק וחזי בעניית קדיש יש י' תיבות וכ"ח אותיות. והכא נמי בפסוק ראשון של בראשית. וכן בפסוק זה שהוא תחלת י' הדברות. ולכך טעות לומר **ולעלמי דא"כ** איתא כ"ט אותיות. וצריך לומר **לעלמי בלא וא"ו** שהאותיות עולות כ"ח. לומר שצריך לאומרו בכח: (בנוסח ספרד: היא **שמה** רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי, כ"ח אותיות)

וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת פֿל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאָמֹר. מלמד שאמר הקדוש ברוך הוא כל י' הדברות בדבור אחד. מה שאין הפה יכולה לדבר. אם כן מה ת"ל אנכי ולא יהיה לך מלמד שחזר על כל דבור ודבור בפני עצמו. וא"ת מאי קשה לרש"י אם בדבור אחד נאמרו. דקשיא ליה מה ת"ל אנכי ולא יהיה לך נהי נמי דאמרן בדבור אחד הוצרך משה רבינו לאומרו כל א' בפני עצמו. וי"ל דהכי קשיא ליה אם בדבור אחד נאמרו למה פסק משה רבינו את הטעמים היה לו לאומרם בפסוק אחד. ויש לתרץ מלמד שחזר על כל דבור ודבור בפני עצמו. וה"ר ברוך פי' אם כן מה ת"ל אנכי ולא יהיה לך דמשמע אלו לבד אמר הקדוש ברוך הוא שהרי שניהם בניגון א' נאמרו כאלו שניהם דבור אחד. וגם אין מחלק בין דבור זה לזה. כמו שמחלק בשאר הדברות (כמו שמצינו בטעם עליון). וגם כתובים בשם הקדוש ברוך הוא אנכי ולא יהיה לך אלהים אחרים על פני וכן לאוהבי אבל שאר הדברות יש בכל אחד ניגון לבדו (פסוק לעצמו). זולת לא תרצח לא תנאף לא תגנוב לפי שהם קטנות (בטעם עליון כל אחד עם טעם סלוק לסוף פסוק). וכן יש פרשה בין זו לזו. וגם כתובים הם בלשון משה ולא בלשון הקדוש ברוך הוא. והה"ד במ' חגיגה אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו ופריך אם כן מה ת"ל אנכי ולא יהיה לך והלא לא נשתנו אלו משאר הדברות. כי כל הדברות נאמרו בדבור אחד. ומשני שחזר ופירש (לפי ההמשך משה רבנו) כל דבור בפני עצמו. אך לא שמענו מפי הגבורה רק השנים:

הקב"ה דיבר **אָת פֿל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה** הן שתי סדרות עשרת הדברות במקביל, והפעם הנוספת בפירוט. אפשר כי תבנית הטעמים **אָת פֿל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה** – תביר מרכא טפחא, מלמדת ע"פ הנאמר בירושלמי שקלים שכמו שבלוחות היה כתוב בין הדברות שאר המצוות, כך גם באמירת הדברות נאמרו שאר המצוות. בא טעם **אָת** – תביר למעט שאזון אדם לא יכלה לשמוע פרטי הדברים של שני הדיברים במקביל, **לְאָמֹר** – סלוק מגביל ללמד שכדי שבני ישראל יוכלו להבין הנאמר, הגביל הקב"ה את האמירה החזקה ואמרה אחת אחת, וגם בה אחרי הדיבר השני בקשו בני ישראל שמשה ימשיך לשמוע ויחזור בפניהם.

(תה' סב,ב) **אָתָּה דְבַר אֱלֹהִים שְׁמַעְתָּ נְוִי שְׁמַעְתָּ** – **אָתָּה** – מהפך לגרמיה, מהפך נקרא גם שופר הפוך, שמעו כעין קול שופר, והדבור הא-לקי הוא מדרגה אחת ששמע ששמע וסודותיה ברור. לרמב"ם העם לא שמע ברור אפילו את שתי הדברות הראשונות. אבל מהוזהר מלה אחת נחלקת לשבעים ענפים שעולים מתוכה (הסולם סעיף שמה) אז אפשר כי כל אחד מהעם שמע לפי דרגות השגותיו אבל לא שמעו סודות. **דְבַר אֱלֹהִים** – עילוי רביע, אפשר כעין מונח רביע, והן חמש מדרגות אחרות (הסולם סעיף שמיט). אחרי ירידת הקול במדרגות היה דיבור של שתי גירסות "עשרת הדברות" או שתי דברות ראשונות לכל ישראל והשאר באמצעות משה.

(תה' סב,ב) **אָתָּה דְבַר אֱלֹהִים** – **אָתָּה** – מהפך לגרמיה, אפשר להסביר ע"פ **הדר זקנים** (מבעלי התוספות) שבקריאה ללא פסק **(תה' סב,ב)** **אָתָּה דְבַר אֱלֹהִים** מלמד שאמר הקדוש ברוך הוא כל י' הדברות בדבור אחד. בקריאה עם פסק **(תה' סב,ב)** **אָתָּה דְבַר אֱלֹהִים** (א) מלמד שחזר על כל דבור ודבור בפני עצמו, (ב) שמשה פסק טעמים לפי השגתו בדברי ה'.

ב"ה טוב טעם ודעת לדוני (טטוד"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט: שם; טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשע"ט; **הפצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק** (נקראים קיסרים ותפקידם) – להגביל; מונח – רבוי; **מהפך פשטא** – מוציא מפשט; **מרכא = מאריך, רבוי; דרגא** – מצרף; **תביר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא = טרחא** – שני משמעות, רבוי מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' שעשויה לגדול, יותר לרבות, מכל מקום; **דרגא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; **מקף** – ב"ב בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק ו** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זקא סגול** – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקף-קטן** – 2; **זקף-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונח רביע** – לפחות 4; ... **זקף-קטן** ... **זקף-קטן בחצי פסוק** – ה'קיש; השלישית: **קדמא** – סדר קדימות; **אזלא = גריש = גרשיים** – יוצא מהענין; **קדמא ואזלא** – מלמד, רמז לכלל ופרט, רבוי מיעוט) **דרוש בפסוק בכנין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל: תלישא-קטנה = תראא** – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; **תלישא-גדולה = תלשא** – דרוש בפסוק ולפניו שעור מחיצה עקירה שגגה = שכחה; **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה:

1.6 שמות יתרו יחא, (התשע"ו) (בהשתתפות נחלת יעקב)

שמות יתרו כא: וַיִּדְבֶּר אֱלֹהִים אֶת כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאַמֵּר: ס

מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי (שמ' יתרו כא, ד) א' וַיִּדְבֶּר אֱלֹהִים אֶת כָּל-הַדְּבָרִים יכול באחרונה (אחרי הדיבר העשירי) אמרו לו (בני ישראל לה) קיבלנו עלינו ת"ל (**שמ' ית' כב, א**) **אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ, אֲנֹכִי** היה בכלל (של עשר הדברות) ויצא מוצא מן הכלל ללמד על הכלל מה **אֲנֹכִי** היה לו דיבור בפני עצמו וקבלה בפני עצמו כך כל דיבר ודיבר היה לו דיבור בפני עצמו וקבלה בפני עצמו. מה ת"ל **לְאַמֵּר** מלמד שהיה אומר להן (לאשר) על כל דיבר ודיבר על לאו לאו (לאשר שיקיימו את הלאו) ועל הין הין (לאשר שיקיימו את הדין). **מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מסכתא דבחדש פרשה ד לְאַמֵּר**. מלמד שהיו אומרים על הין (על דיבר של עשה אומרים) הין ועל לאו (על דיבר של לא תעשה אומרים) לאו, דברי רבי ישמעאל; רבי עקיבא אומר, על הין ועל לאו הין.

אפשר כי הקבלה בפני עצמה מרומזת בטעם סלוק של מלת (**שמ' יתרו כא, א**) **לְאַמֵּר** – בתפקיד הגבלה, שיאשרו כל דיבר לעצמו. וטעם טפחא (בהטעמה בטעם תחתון) של מלת (**שמ' ית' כב, א**) **אֲנֹכִי** בתפקיד של טעם עוצר מרמז לדרשת רשב"י שהדיבר הראשון מדגים שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד על הכלל, שכאשר ה' חזר על דבריו כל דיבור היה בפני עצמו וכל קבלה הייתה בפני עצמה.

לדיון הבא מוצגים הפסוקים הבאים:

שמות יתרו כב: אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּרִית עֲבָדִים: (כתר – טעם עליון: פשטא מונח זקף-קטן דרגא תביר מרכא טפחא מונח אתנה)

שמות יתרו כב: אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּרִית עֲבָדִים: (ג"א – טעם עליון: פשטא מונח זקף-קטן מונח תראא קדמא ואזלא מונח רביע)

בראשית א, א: בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ:

דברים ואתחנן ו, ד: שָׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד:

אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ – בטעם עליון טעמיו: **אֲנֹכִי** – פשטא, ה' – "שופר הולך" (במנהג ספרדים) "מונח" (במנהג אשכנז) **אֱלֹהֶיךָ** – זקף-קטן

הסבר המלים בשילוב עם תבנית טעם עליון:

אֲנֹכִי – עצמותו ומהותו של בורא כל עלמין, טמיר ונעלם, שהוא אחד ויחיד ואין בלתו כמרומז בטעם **אֲנֹכִי** – פשטא בטעם עליון, אפשר כחסבר [תניא ליקוטי אמרים פרק כ] בתפקיד אחד, אותו אחד ויחיד שהיה לפני הבריאה הוא גם אותו אחד ויחיד אחרי הבריאה, פשוט ובלתי מורכב.

השמעתי את שמי ה' – במאמר, המרומז בשם הטעם "שופר הולך" (במנהג ספרדים) שעל-ידו ובראתי כל עלמין, והרבי מרומז באחד מתפקידיו של טעם "מונח" ללמד רבוי.

והנחתי (המרומז בשם הטעם "מונח" (במנהג אשכנז)) בבריאה שני עקרונות תורה שבשביל קיומם בראתי כל עלמין, והמרומזים בטעם זקף-קטן בתפקיד של שתיים במלת **אֱלֹהֶיךָ** ועל פיהם אני אדון (ואדון) ואנהיג לכל הברואים. (א) מצוות עשה (ב) מצוות לא תעשה. לתוכן ולתבנית הטעמים של הכתוב **אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ** פשטא מונח זקף-קטן (בטעם עליון) ולתבנית הטעמים טפחא (=טרחא) מונח אתנה (בטעם תחתון) ויש הסברים נוספים אבל נסתפק במוצג.

מהרש"א חידושי אגדות מסכת מכות כג, ... אבל הענין כמ"ש שנתן לנו הקב"ה תרי"ג מצות שס"ה לאוין ורמ"ח עשין ובא הרבוי מצד המקבל כי מצד הנותן ב"ה כולם הם כמצוה אחת וז"ש **אֲנֹכִי** ו- **לֹא-יִהְיֶה-לְךָ** מפי הגבורה שמענום ואמרו במדרש כל הדברים דבר ה' ומה ת"ל **אֲנֹכִי** ו- **לֹא-יִהְיֶה-לְךָ** מלמד שאמר המקום עשרת הדברות בדבור אחד מה שא"ל לב"ו לומר כן והוא מבואר כי הוא אחד ומצותיו אחד ולא יקבלו רבוי מצדו ית' ב"ה והוא כי במצות **אֲנֹכִי** שהיא אמנות היחוד והפוכה **לֹא-יִהְיֶה-לְךָ** שלא לשתף ש"ש (שם שמים) ודבר אחר נכללו כל הלאוין ועשיין

מאור ושמש שמות פרשת יתרו וזהו זכור ושמור בדבור אחד נאמרו פירוש, 'בדבור אחד' - הוא **הַכְּלֹל**, דהיינו **אֲנֹכִי** - שם נאמרו 'זכור' ו'שמור', דהיינו אם יזכור שהוא יתברך שמו הוא אלהים - ממילא ישמור כל התורה כולה, כמו במצות שבת שבדברות ראשונות כתיב 'זכור' ובדברות האחרונות כתיב 'שמור' שזה תלויה בזה, כן כל התורה כולה הוא כלול ב- **אֲנֹכִי**; נמצא שבדיבור **אֲנֹכִי** יש גם כן 'זכור' ו'שמור' דהיינו כנ"ל - שאם יזכור שהוא אלהים ישמור תורתו כנ"ל, והבן.

תורה שלמה [צט] אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ, ומהיכן זכו ישראל לקריאת שמע, אמר רבי פנחס בר חמא ממתן תורה זכו ישראל לקרות שמע, כיצד, את מוצא לא פתח הקב"ה בסני תחלה אלא בדבר זה, אמר להם: (**דב' ואת' ו, ד, שָׁמַע יִשְׂרָאֵל (שמ' ית' כב, א) אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ**, נענו כולן ואמרו (**דב' ואת' ו, ד, ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד**). ומשה אמר ברוך שם כבוד מלכותו (דב' רבה פ"ב – ב) לא). (ובהערה על [צט] כתב) (**שמ' ית' כב, א) אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ**, ומאותה שעה יחדו מלכותו של הקב"ה עליהם ואמרו אלו לאלו (**דב' ואת' ו, ד, שָׁמַע יִשְׂרָאֵל**, ... [ירושלמי ברכות פ"א ה"ה] רבי לוי אמר מפני שעשרת הדברות כלולין בהן (בפרשת קריאת שמע) (**שמ' ית' כב, א) אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ** – (**דב' ואת' ו, ד, שָׁמַע יִשְׂרָאֵל**) (**ה' אֱלֹהֵינוּ, (שמ' ית' כב, א) לֹא-יִהְיֶה-לְךָ אֱלֹהִים אַחֵרִים עַל-פְּנֵי וְגו'**) – (**דב' ואת' ו, ד, ה' אֶחָד** ... ראשונים שלא מנו אנכי בכלל תרי"ג מצות משום שסוברים שזוהי בכלל מצות יחוד השם ומצות עשה דקריאת שמע. הרמב"ן בפיה"ת (כ,ב) מצות (אנכי) תקרא בדברי רבותינו קבלת מלכות שמים,

אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ – טעם תחתון: טפחא מונח אתנה, (**דב' ואת' ו, ד, שָׁמַע יִשְׂרָאֵל** – טעם תחתון: טפחא אתנה, דמיון תבנית הטעמים הפותחת, עשוי לרמז למקבילה ולשילוב עשרת הדברות בקריאת שמע. מצות היחוד – מצות קבלת עול מלכות שמים.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טו"ד"ל) כי במצוותך האמנית – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשע"ט; **תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק** (נקראים קיסרים ותפקידם) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טרחא – שני משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; מקף – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק ו – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מנת רביע – לפחות 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – הקיש; השלישית: (קדמא – סדר קדימות; אזלא = גרש = גרשיים – יוצא מהענין; קדמא ואזלא – מלמד, רמז לכלל ופרט, רבוי מימנט) דרוש בפסוק בכעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שעור מחיצה עקירה שגגה = שכחה; פז – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה:

נשוא חלק מטעמי הפסוקים הבאים:

שמות יתרו כב, בטעם עליון)	אֲנֹכִי הִי אֱלֹהֶיךָ	אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדָי:
שמות יתרו כב, בטעם תחתון)	אֲנֹכִי הִי אֱלֹהֶיךָ	אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדָי:
בראשית א,א	בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים	אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ:
דברים ואתחנן ו,ד	שָׁמַע יִשְׂרָאֵל	ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד:

הפסוקים בתבנית טעמיים קרובה, (אשכנז) טפחא [מונה] אתנה, (ספרדים) טרחא [שופר הולך] אתנה. נתחיל בדרשת חז"ל ל- **שָׁמַע יִשְׂרָאֵל** המלה שמע היא בלשון יחיד, וחז"ל דרשו רבוי בכל לשון שאתה (הישראל) שומע, העלתה ההשערה כי טעם טפחא = טרחא כאן תפקידו לרמז על רבוי לשונות, ותפקיד אחר פותח טפח להתאפיין ע"י **יִשְׂרָאֵל** – אתנה, למעט עמים אחרים.

בדומה לכך **בְּרֵאשִׁית** – טפחא, רבוי ללא הגבלת מרכא (מאריך). להודיע כי המאמר **בְּרֵאשִׁית** הוא רבוי מאמרות שנאמרו בבת אחת ואח"כ חזר הקב"ה ופרטן לסיודור הבריאה דבר במקומו, ועל רבוי הנבראים שנבראו בבת אחת בהתאמה למאמרות, מלת בראשית מאופיינת ע"י **בְּרָא אֱלֹהִים** – מונה אתנה, אתנה ממעט כל אפשרות אחרת פרט לאמירה ובריאה ע"י א-לקים לבדו. בדומה לכך **אֲנֹכִי** – טפחא (טרחא) בטעם תחתון, במתן תורה כל הדברות נאמרו בבת אחת ואח"כ חזר הקב"ה ופרטן. מלת **אֲנֹכִי** – טפחא, מאופיינת ע"י **הִי אֱלֹהֶיךָ** – מונה אתנה, אתנה מגביל לאמירה ע"י ה' א-לקיך לבדו.

ראיות לקשר בין הפסוקים **בראשית א,א** ו-**שמות יתרו כב**, **בבלי ראש השנה לב,א** רב יוסף אמר: כנגד עשרת הדברות שנאמרו לו למשה בסיני. רבי יוחנן אמר: כנגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם. הי ניהו – ויאמר – (ויאמר) דבראשית תשעה הווי! – בראשית נמי מאמר הוא, כדכתיב (תהלים לג), **בְּדָבָר ה' שָׁמַיִם נִעֲשֶׂוּ זוהר ח"ב יתרו צג,ב** הני עשר אמירן דאורייתא אינון כללא דכל פקודי אורייתא כללא דעילא ותתא כללא דכל עשר אמירן דבראשית וגו'.

עשרת הדברות כוללות כל מצוות התורה של מעלה ומטה וכוללות כל עשר האמירות של בראשית. ב-**בבלי שבת פח,ב** למד כי כל דיבור נחלק לשבעים לשון, אז יוצא שגם עשר מאמרי בראשית נחלקו לשבעים לשון, וזהו גם ענין קריאת שמע בכל לשון.

תפקידי טפחא = טרחא, המתגלים כאן: (א) שניו לרבוי הרבוי כאן הוא רבוי מאמרות, לשונות; (ב) פותח טפח להתאפיין מהכתוב אחריו.

(שם' ית' כב) **אֲנֹכִי הִי אֱלֹהֶיךָ** – מאמר ה' פותח בטעם עליון, כעין רמז למחשבה על בריאת העולמות, (שם' ית' כב) **אֲנֹכִי הִי אֱלֹהֶיךָ** – מאמר ה' יורד לטעם תחתון, כעין רמז לדיבור על בריאת העולמות, (בר' א,א) **בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים** – מאמר ה' באותה תבנית טעמיים כמו טעם תחתון של (שם' ית' כב) **אֲנֹכִי** וגו', כעין רמז למעשה בריאת העולמות, מתגלה תכלית המחשבה של ה' (בר' א,א) **בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ**: תכלית המחשבה של ה' אין מלך בלא עם והעם מקבל יחודו ומלכותו וזה (דב' ואת' ו,ד) **שָׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד** – מצות היחוד – מצות קבלת מלכות שמים

שמות יתרו כב: **אֲנֹכִי הִי אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדָי:** (ע"פ ג"א (שלא ע"פ הכתר הממוחשב) – טעם עליון: פשטא מונה זקף-קטן מונה תרסא קדמא ואזלא מונה רביע) תבנית הטעמים כעין פרט וכלל ופרט.

פרט קדמאה: **אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ** – טעם עליון: מונה תרסא, כעין שני תפקידי תרסא, (א) שיעור ע"פ **תורה שלמה [פז]** ע"פ **זוהר חדש יתרו לא** – ה' הבטיח לאברהם להוציאם מארץ מגוריהם, אבל לא הבטיח שלא יהיו עובדי עבודה זרה (ע"פ ז), וכאן הוציאם ממ"ט שערי טומאה, והכניסם בנ' שערי בינה ואלו הן שאנו מונים מיום טוב של פסח ימים ושבעות והמצוה למנות ימים ולמנות שבועות כי בכל יום מוציאנו מכח טומאה ומעלינו לכה טהרה. ה' הוציא כל אחד מישראל במצות פדיון שבועים **[תנ"ש [פג] הערה]** ... בספר כד הקמח ערך צדקה: ... בדיבור ראשון אנכי, הזכיר מצות פדיון שבועים של ס' רבוא.

(ב) **אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ** – מונה תרסא, בתפקיד לפחות שיעור אחד כרמז לרמ"ח מצוות עשה ויש מחלוקת על חלק מהן (כגון רמב"ם רמב"ן) כלל: **מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם** – קדמא ואזלא, מרמז כי בכתוב נמצא כעין כלל מלמד וזה כמאמר **זוהר ח"ב יתרו צג,ב, תניא פ"כ** – דיבר ראשון כלל ושורש רמ"ח מצוות עשה. פרט בתראה: **מִבֵּית עֲבָדָי** – טעם עליון: מונה רביע, לפחות ארבע מדרגות עבודות: המזלות הם עבדי ה' **[תנ"ש פט הערה]**, פרעה עבד למזלות, המצרים עבדי פרעה, שבויי המצרים עבדים למצרים, ישראל עבדים אפילו לעבדי המצרים.

שמות יתרו כג: **לֹא-יִהְיֶה-לָּךְ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל-פְּנֵי:** בטעם עליון תבנית הטעמים כעין פרט וכלל ופרט. פרט קדמאה: (שם' יתרו כג) **לֹא-יִהְיֶה-לָּךְ** – מונה תרסא, בתפקיד שיעור כרמז לשם"ה מצוות לא עשה ויש מחלוקת על חלק מהן (כגון רמב"ם רמב"ן)

כלל: (שם' יתרו כג) **אֱלֹהִים אֲחֵרִים** – קדמא ואזלא, מרמז כי בכתוב נמצא כעין כלל מלמד וזה כמאמר **זוהר ח"ב יתרו צג,ב, תניא פ"כ** – דיבר שני כלל ושורש שם"ה מצוות לא תעשה.

פרט בתראה: **עַל-פְּנֵי:** רביע בטעם עליון, **תורה שלמה [קז]** (הערה) **[קז]** (א) לא תעשה זכרון למצוה שסופו להשתחוות לו ולעבודו, וכן לא תעשה זכרון לשמי (טט – בן ארבע האותיות) על שדיברתי עמכם מהשמים (ב) (הערה) **[קזז]** לא תעשה תמונת השמים העומדים לפני (כנראה הכוונה לארבע חיות המרכבה) **[קכב]** לא בדמותי ולא בדמות שמיש. (מכילתא דרשב"י).

[דף על הדף בבא בתרא צט,א] ... ולפי המבואר בר"ה שם רק צורת **ארבעה** פנים וצורות אדם או צורות שמיים שבמדור העליון חיות ואופנים הוא דאסור מלא תעשון אתי וצורות לבנה ג"כ אסור מהיי"ט אבל צורת ארי ונשר לבד אינו אסור דאינו ממשמשין לפני דרק צורות ארבע פנים ממשמשין במרום ולא צורה אחת לבד.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) כי במצוותך האמנית – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשע"ט; **תמצית ההשערות**: **אתנה**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להבדיל; מונח – רבוי; **מקף** פשטא – מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך; **רבוי**; **דרגא** – מצרף; **תביר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** – טרשא – שני משמעות, רבוי מתפשט; **מרכא** טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דרגא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; **מקף** – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסקו** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זרקא סגול** – מוסיף מהענין על הענין או גורר ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זרקא קטן** – 2; **זרקא גדול** – 3; **רביעי** – 4; **מונת רביעי** – לפחות 4; ... **זרקא קטן** ... **זרקא קטן** בחצי פסוק – הוקש; השלישית: **קדמא** – סדר קדימות; **אזלא** = **גרש** = **גרשימ** – יוצא מהענין; **קדמא ואזלא** – מלמד, רמז לכלל ופרט, רבוי מיטעל) דרוש בפסוק בכנין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל: **תלישא קטנה** = **תרסא** – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; **תלישא גדולה** = **תלשא** – דרוש בפסוק ולפניו שעור מחיצה עקירה שגגה = שכחה; **פיר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה:

1.7 שמות יתרו יחא, (התשע"ז) (בהשתתפות נחלת יעקב)

שמות יתרו כב: אַנְכִי תִי אֶלְתִּיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּיַת עֲבָדִים: (ע"פ הגרסה בחומשים הנפוצים) – טעם עליון: פשטא מונח זקף-קטן מונח תרסא קדמא ואזלא מונח רביעי. לעומת גרסת הכתר הממוחשב, השו"ת, מכון ממרא, קורן, מגנס **אַנְכִי תִי אֶלְתִּיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּיַת עֲבָדִים:** – טעם עליון: פשטא מונח זקף-קטן, התבנית הבאה משותפת לטעם עליון ולטעם תחתון – דרגא תביר מרכא טפחא מונח אתנה בטעם עליון מרכא סלוק בטעם תחתון.

[מנחת שי שמות כ בשם החזקוני] ... גם בדברו' אנכי ולא יהיה לך, יש נגינה גדולה (טט: טעם עליון), לעשותן שתייהן פסוק אחד, לזכרון שבדבור אחד נאמרו. כיצד, בתיבת **אַנְכִי** פשטא, ובתיבת **אֶלְתִּיךָ** זקף קטן, ובתיבת **הוֹצֵאתִיךָ** תלשא (טט: תלישא קטנה נקראת תרסא אבל כאן כמו **[אור החיים] (וי אמר כב,ג)** ובת-פה' תלשא, כמסורת עדתו המרוקאית שתרסא נקראת תלשא), ובתיבת **מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם** קדמא ואזלא, ובתיבת **עֲבָדִים** רביעי, עכ"ד. ועיין עוד מ"ש בעל 'ערגת הבשם בפ' כ"ז. ולמען יבחיין וירויין הקורא בהן ביחיד ובצבור, אכתבם בס"ד כ"בסוף ספר שמות, כמו שכתבם בעל א"ת, על טוב יזכר שמו. ודע כי תיבות **אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם**, לפי דרכו אינן כי אם בטעם א', ותיבת **עֲבָדִים** בלא רביעי. ובמקצת ספרים גם הם בב' טעמי, ותיבת **עֲבָדִים** ברביעי, כמו שכתב החזקוני.

(ב - ג) אשר הוצאתיך: ג' מלאי' דמלאי', מל' וי"ו קדים לצד", ומל' אל"ף קדי' לתי"ו, ומל' וי"ד קדים לכ"ף, וסי' הוצאתיך ז"מאור כשדים, אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך, "וחברו דמשנה תורה, "הרמ"ה ז"ל. וכן נמס' במסורת שלנו. ובירושלמי פ' לולב וערבה, הוצאתך כתי' (טט: ראה **פסיקתא רבתי**). עיין "בע"י פ"ן חביב. וכתב בעל "יפה מראה אף על גב דבספרינו הוא מל', כמה פעמי' שהגמ' חולקת עם ספרי' שלנו.

[פסיקתא רבתי (איש שלום) פיסקא כא - י' הדברות פ' קמייתא] (שמ' ית' כב,ג) אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּיַת עֲבָדִים

חנניא בן אחי ר' יהושע אומר הוצאתיך כתב כביכול אני ואתם יצאנו ממצרים. להבדלים בין גרסאות הטעמים יש השלכות ללימוד בפשט עם מידת כלל ופרט וכלל, וללימוד בתורת האר"י שבספר "שער האקדמות" לר' חיים ויטל. **(שמ' יתרו כב,ג) אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּיַת עֲבָדִים:** לכתוב זה יש לנו הסברים רעיונים שונים המתחילים בתבנית טעם עליון ע"פ החזקוני ועוברים לטעם תחתון המשותף לכולם. תבנית הטעמים בכתוב זה היא כעין פרט וכלל ופרט וע"פ מסקנה מר' אלעזר בן עזריה ב-**[בבלי נזיר לה - לו]** זה פועל כעין כלל ופרט וכלל. תמיכה לכך שבפסוק זה יש לימוד באורה כלל ואורה פרט נלמד ב-**[זוהר - רעיא מהימנא פר' בהר]** שנשתמש בו אח"כ, אמנם לא במידת הדרישה כלל ופרט וכלל.

הסבר רעיוני (א): הפרט שבכלל ופרט וכלל מלמד כי בני חורין חייבים בשמירת המצוות מסיבות אחדות, עבדים פטורים. שתי סיבות ב-פרט קדמא: **אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ** – טעם עליון: מונח תרסא, כעין שני תפקידי תרסא, **(א) שיעור** ע"פ **[תורה שלמה [זא] ע"פ זרה חדש יתרו לא]** – ה' הבטיח לאברהם להוציאם מארץ מגוריהם, אבל לא הבטיח שלא יהיו עובדי עבודה זרה (עע"ז), וכאן הוציאם ממ"ט שערי טומאה, והכניסם בני' שערי בינה ואלו הן שאנו מונים מיום טוב של פסח ימים ושבעות והמצוה למנות ימים ולמנות שבועות כי בכל יום מוציאנו מכח טומאה ומעלינו לכח טהרה. ה' הוציא כל אחד מישראל במצות פדיון שבויים ע"פ **[תו"ש [פג] הערה]** ... בספר כד הקמח ערך צדקה: ... בדיבור ראשון אנכי, הזכיר **מצות פדיון שבויים** של ס' רבוא. פירש **[סמ"ג סימן מו - הלכות בבלי ב"ב ע' תקד]** פדיון שבויים מצוה רבה היא. הפרט בתראה מגלה מאיזו דיוטה נמוכה הקב"ה פדה את ישראל.

(ב) שיעור אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ – מונח תרסא, בתפקיד שיעור כרמז לרמ"ח מצוות עשה ויש מחלוקת (כגון רמב"ם רמב"ן) על חלק מהן האם לכללם או להחליף באחרות.

מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם – קדמא ואזלא, מרמז כי בכתוב נמצא כעין כלל מלמד וזה כמאמר **[זוהר ח"ב יתרו צג,ג]**, וכן ב-**תניא פ"כ** – דיבר ראשון כלל ושורש רמ"ח מצוות עשה. וע"פ **[זוהר - רעיא מהימנא כרך ג (ויקרא) פרשת בהר [המתחיל בדף קח עמוד ב] [הסולם ח ט]]** ידעת עבד את הבורא ותורתו בדרך כלל לעומת ידעת בן חורין את הבורא ותורתו בדרך פרט. סיבת פדיון מדיוטה נמוכה ב-פרט בתראה: **מִבְּיַת עֲבָדִים** – טעם עליון: מונח רביעי, לפחות ארבע מדרגות עבדות: המזלות הם עבדי ה' **[תו"ש [פט] הערה]**, פרעה עבד למזלות, המצרים עבדי פרעה, שבויי המצרים עבדים למצרים, ישראל עבדים אפילו לעבדי המצרים. הסבר בטעם תחתון לכתוב **אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם** – לפנינו שתי תבניות שמיצגות שני ענינים.

(א) אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם – דרגא תביר מרכא טפחא, כעין קבוצת פרטים שעל כל אחד חלה אותה הלכה או אותו ענין אחד, **(ב) הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם** – תביר מרכא טפחא, כעין קבוצת פרטים והרחבתם, שעל חלק מהפרטים לא חלה ההלכה או הענין השני. **ענין אחד (א) אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם** – דרגא תביר מרכא טפחא, כעין קבוצת פרטים שעל כל אחד חלה אותה הלכה או אותו ענין, כתב ב-**[תו"ש יתרו ב, מילואים, ע' רזז]** ... ואמר **אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם**, כדי לתת מופת על אלהותו וקבלת מלכותו מכל מה שראו בעיניהם והם יכולים להעיד עליו. והכוונה לומר חייבין אתם לי האותות והמופתים הנכללים ביציאת מצרים. שתקבלו אלהותי עליכם ממה שראיתם בעיניכם ומפני זה לא אמר אשר בראתי השמים והארץ. כי לא ראו זה בעיניהם ורצה להביא להם ראיה על האלהות ממה שראו הם בעצמם בעיניהם. ועוד כי ההוצאה מארץ מצרים כוללת בריאת עולם, שהנסים הנמשכים אחר ההוצאה היא רבים. ומה שנשתנה הטבע בהם יתבאר מזה חידוש העולם כי אם הקדמות לא ישתנה דבר מטבעו כלל. ומפני זה אמר **אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ** כי בוודאי היתה ההוצאה מורה על החידוש ועל ההשגחה ועל היכולת שתקבלו עליכם אלהותי ומלכותי ושאהיה אלהים לכם וידון עליכם ושתעבדוני אתם ותהיו לי כשם שהוצאתי אתכם מבית המצרים שהייתם עבדים להם.

לפיכך יש להסביר את תבנית הטעמים בטעם תחתון לכתוב **אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם** – דרגא תביר מרכא טפחא, כמלמדת שכל אחד מהאותות והמופתים בארץ מצרים מעיד והיה מספיק לבד להעיד על חידוש העולם ע"י מבצע האות ומזה על אלהותו (וכל המשתמע מכך) ולכן כאשר ה' י"ש מצווה תורתו (שמצוותיה מרומזות בטעם עליון) לעם ישראל ככלל וכפרט עליהם לקבלם ולקיימם, שבשביל כך עשה את כל האותות המופתים בארץ מצרים להעבירים משעבוד עע"ז **מִבְּיַת עֲבָדִים** – (בטעם תחתון) מרכא סלוק במשמע רבוי מגבלות, שהיו ברבוי מגבלות של אדם ועברו לרבוי מגבלות של מצוות כדי שלא יפלו שוב בידי עע"ז.

ענין שני (ב) עבד עברי וקיום מצוות בכתוב (שמ' ית' כב,ג) הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּיַת עֲבָדִים: התעוררנו לרעיון זה מהנאמר ב-**[פסיקתא רבתי (איש שלום) פיסקא כא - י' הדברות פ' קמייתא] (שמ' ית' כב,ג) מִבְּיַת עֲבָדִים** ר' תנחום בר חנילאי בשם ר' ברכיה לא נתקלל לעבד אלא כנען **(בר' נח טב,ה) וְאִמְרָ אֲרוּר גִּגְעוּ עֲבָד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאֻחָיו:** ומנין שכל משפחותיו של חם קרוין עבדים, שנאמר **מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּיַת עֲבָדִים**. שאלו תלמידיו את רבי יוחנן בן זכאי ומה ראה העבד לירצע באזנו מכל איברי, אמר להם אוזן ששמעה על הר סיני **(שמ' ית' כב,ג) אַנְכִי תִי אֶלְתִּיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּיַת עֲבָדִים:** וקיבלה עליה עול מלכות בשר

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (ט"ו) כי במצוותך האמיתי – תהלים ק"ט: שם; טעמי המקרא והתורה שבעל פה, השע"ט; **הפצת התשעורת**, **אתחזק**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידם) – להגביל; מונח – רבוי; **המקדש פשטא** – מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך; **רבוי**; **דרגא** – מצרף; **תביר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = טרחא – שנוי משמעות; **רבוי מתפשט**; **מרכא טפחא** – קב' שששויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דרגא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; **מקף** – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסקו** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זקא סגול** – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקא-קטן** – 2; **זקא-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מינת רביע** – לפחות 4; ... **זקא-קטן** ... **זקא-קטן** בחצי פסוק – הוקש; השלישית: **קדמא** = סדר קדימות; **אזלא** = גרש = גרש'ים – יוצא מהענין; **קדמא ואזלא** – מלמד, רמז לכלל ופרט, רבוי מיושט) דרוש בפסוק בכנין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; **תלישא קטנה** = תרסא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; **תלישא גדולה** = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שעור מחיצה עקירה שגגה = שכחה; **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה:

ודם, אוזן ששמעה לפני ה' סיני (שמ' י"ג, כג) **לֹא-יְהִי-לְךָ אֱלֹהִים אַחֲרָיִם עַל-פְּנֵי**: והלך זה וקנה אדון אחר (טט: מלת אלהים במשמע אדון), לפיכך תבא האוזן ותירצע שלא שמרה מה ששמעה, לשעבר היו ישראל עבדים לעבדים, מכאן ואילך הם עבדיו של הקדוש ברוך הוא, (וי' בהר כה, נח) **כִּי-יִרְאֶה בְנֵי-יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים עֹבְדֵי הֵם אֲשֶׁר-הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם**:

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת ברכות פ"ג,ה"ג] מתני' נשים ועבדים וקטנים פטורין מק"ש ומן התפילין וחיביבין בתפלה ובמזווה ובבה"מ: **גמ'** נשים מניין (דב' עקב יאיט) **וְלִמְדַתְּם אֹתָם אֶת-פְּנִיכֶם** את בניכם ולא את בנותיכם. עבדים מניין שנאמר (דב' וא' יד) **שָׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד**: את שאין לו אדון אלא הקדוש ברוך הוא יצא העבד שיש לו אדון אחר.

זוהר כרך ג (ויקרא) פרשת בהר [המתחיל בדף קז עמוד ב] הסולם עה - עז] ובגין כך (שמ' מש' כא,ג) **וּבְשִׁבְעַת יָצָא לְחַפְשֵׁי תַנְּסִם**, חנם מהו חנם, דלא יהיב למאריה כלום, אלא, דא רזא הכא אוליפנא כתיב (במ' בהע' יא,ה) **זָכַרְנוּ אֶת-הַדְּבָרָה אֲשֶׁר-נִאְמַרְנוּ לְבְּמִצְרַיִם תַּנְּסִם**, בלא ברכה, דלא הוה עלנא במצרים עול דלעילא, ת"ח עבדין פטורין מעול מלכותא דלעילא ועל דא (הסולם: ועל כן) פטורין מן המצוות, מאי עול מלכות שמים, ... אצטריך ליה לב"נ לקבלא עליה עול בקדמיתא, ולבתר דיפלא ביה בכל מה דאצטריך. ואי לא קביל עליה בקדמיתא, לא ייכול למפלא. (הסולם ט) ... צריך אדם לקבל עליו עול מלכות שמים בתחילה, ואח"כ יעבוד בו כל מה שצריך, ואם אינו מקבל עליו עול הוה תחילה, אינו יכול לעבוד (טט: לבצע המצוות בשלימות)

זוהר - ריעא מהימנא כרך ג (ויקרא) פרשת בהר [המתחיל בדף קח עמוד ב] הסולם ח טו] ידיעת בן חורין את הבורא ותורתו בדרך פרט לעומת ידיעת עבד את הבורא ותורתו בדרך כלל. (וי' בהר כה, נח) **כִּי-יִרְאֶה בְנֵי-יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים וְגו'**, פקודא לעבוד בכל מיני עבודה במקדש ולבר ממקדש בכל אינון פולחנין דאקרי עבודה בצלותא לאשתדלא בתר פקודי אורייתא (טט: מצווים לעבוד ה' בעבודות המקדש ומחוצה לו בעבודת התפילה ולקיים מצוות התורה) דכלא אקרי עבודה כעבד דאשתדל בתר מאריה בכל מה דאצטריך (טט: כעבד המקיים כל מה שאדונו צריך) בגין דישאל קרי לון עבדים דכתיב (וי' בהר כה, נח) **כִּי-יִרְאֶה בְנֵי-יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים עֹבְדֵי הֵם**, מ"ט אינון עבדים, בגין דכתיב **אֲשֶׁר-הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם**, ובגין כך כתיב בעשר אמירן לכתר (טט: ולכן כתוב בעשרת הדברות אחר) דכתיב (שמ' י"ג, כג) **אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם** (טט: אח"כ כתוב **מִבְּרִית עֲבָדִים**: מכאן נלמד) למפלא ליה (טט:לעבוד ה') כעבד דפלא למאריה דפריק ליה מן מותא דפרק ליה מכל בישין דעלמא (טט: כעבד שאדונו גאלו / פדאו ממות וכל רע), (הסולם עז) בתרין זינין (נ"א שמהן אלין) אקרון ישראל לקודשא בריך הוא עבדים דכתיב (וי' בהר כה, נח) **עֲבָדֵי הֵם** ואקרון בנים דכתיב (דב' ראה יד,א) **כִּנְיִם אֲתֶם לְה' אֱלֹהֵיכֶם**, בזמנא דידע ליה ב"נ לקודשא בריך הוא בארע כלל כדין אקרי עבד דעבד פקודא דמארי ולית ליה רשו לחפשא בגניזוי וברויין דביתיה (טט: ואינו רשאי לחפש בגניזים ובסודות הבית), בזמנא דידע ליה ב"נ בארע פרט כדין אקרי בן רחימא דיליה כבן דחפיש בגניזו בכל רזין דביתיה (טט: נקרא בן אהוב הרשאי לחפש בגניזים ובסודות הבית).

שפת אמת שמות פרשת משפטים שנה תרנ] ובזוהר בהר (טט: הנ"ל) איתא ע"פ (שמ' מש' כא,ג) **כִּי תִקְרָה עֶבֶד עֲבָרִי יָשָׁשׁ שָׁנִים וַעֲבָד וּבְשִׁבְעַת יָצָא לְחַפְשֵׁי תַנְּסִם**: דכ"ז שהיה עבד מה שקיים מצות ה' **תַּנְּסִם** ע"ש דמאן דכפית באחרא א"י (טט: הכפוי לאחר אינו יכול לקבל עול מלכות שמים וכיון דמהאי פטור מכולא פטור ע"ש (טט: היות ופטור מקריאת שמע כי אינו יכול לקבל עול מלכות שמים אז פטור משאר המצוות). ותמוה דהא עבד חייב בכל המצוות. אבל הענין הוא כנ"ל שא"י לזכות לפנימיות המצוות רק מי שהוא בן חורין ויכול לקבל עול מ"ש בשלימות. וכ"ה במשנה שקדמה פ' שמע שיקבל מ"ש (טט: מלכות שמים) תחלה ואח"כ עול מצוות. (טט: ובסיכום היות ואינו יכול לקבל עול מלכות שמים אינו יכול לבצע המצוות בשלימות)

אוצרות היושלים, הרב ב"ר אברהם, פר' עקב, ע' 122 (אוצר החכמה)] התלמוד הבבלי (חגיגה ד, א) קובע שעבד כנעני חייב במצוות כאישה. ברור הדבר שלפי הבבלי עבד עברי חייב בכל המצוות. הירושלמי אינו מסכים עם מהלך זה. לפי דרשת הירושלמי יוצא שכל מי שמשועבד לרצון אדונו פטור מקריאת שמע. אם עבד עברי פטור מקריאת שמע, דהיינו, קבלת עול מלכות שמים שהיא הבסיס לכל המצוות, על אחת כמה וכמה שפטור הוא משאר מצוות. חרות מוחלטת, לדעת הירושלמי היא תנאי בסיסי לקיום מצוות ולהתקדמות רוחנית.

הוכחה לחירות המוחלטת נמצאת ב- (שמ' וירא יג,ג) **וַיְדַבֵּר ה' אֶל-מֹשֶׁה וְאֶל-אַהֲרֹן וַיֹּצִיאוּם אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶל-פְּרֻעָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם הַלְוֵיָאִי אֶת-בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: ס [ירושלמי ר"ה פ"ג,ה"ה]** א"ר שמואל בר רב יצחק על מה ציום על פרשת שילוח עבדים ... המצוה הראשונה שנצטוו ... היא המפתח לשאר המצוות. עבד אינו שייך בעבודת ה' (טט: לפי השפת אמת מפני שאינו יכול לקבל עול מלכות שמים בשלימות).

(שמ' י"ג, כג) הוצאתיך מארץ מצרים – תביר מרכא טפחא, כעין קבוצת פרטים והרחבתם, שעל חלק מהפרטים לא חלה ההלכה. הכתוב מדבר על יציאה מעבודת לחירות. אפשר כי תבנית טעמי המקרא בטעם תחתון, מלמדת שהמוכר עצמו לעבודת ממעט עצמו מקיום המצוות המרומזות בטעם העליון באותם מלים. והבורא מזהיר שלא לא ימעט עצמו מקיום מצוות. כגון (שמ' מש' כא,ד) **אִם-אֲדַנְוִי יִפְגְּלוּ אִשֶׁה וַיְלֶדְהוּ בָנִים אֵו בָּנוֹת** שאדונו נותן לו שפחה כנענית והוא חייב לבוא אליה ולהוליד ילדים ממנה. בעוד שישראלי בן חורין אסור בזה. ובהסבר ה-**[שפת אמת]** הבורא מזהיר שלא לא ימעט עצמו מקיום מצוות בשלימות.

טעם טפחא במלת **מצרים** בתפקיד כפוחת טפח להתאפיין מהכתוב אחריו **מִבְּרִית עֲבָדִים** ואז תבנית הטעמים של **מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם** – מרכא טפחא כיתור לרבות על ישראלי בן חורין כאשר העני ביותר שמ"מ התורה נתנה לו רשות לצאת ממעלתו זאת ולהיות עבד מרבה על עצמו את מצב העבודת שהיה בו במצרים.

טעם תביר של **הוצאתיך** מרמז שאם ישראלי ימכור עצמו לעבודת ימעט עצמו ממצוות שונות, כאשר מצוות עשה מיוצגות בדבור הראשון באותן מלים ומספרן מרומז בטעם עליון תרסא של אותה מלה **הוצאתיך**.

מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם – בטעם עליון קדמא ואזלא, בתפקיד כעין כלל, היינו ידיעה כללית שיש בורא ואדון וע"פ (הסולם עז) העבד לא פנוי לשום עשיה בעבודת ה', הוא אינו יכול לחפש בגניזי המלך היינו שאינו יכול ללמוד ולכן הוא לא משפיע. **אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם** – בטעם תחתון דרגא תביר מרכא טפחא, בתפקיד הפרטים, ע"פ (הסולם עז) זו עבודת הבן שנוהג בו בעשיה וחיפוש בגניזין דמלכא, יכול ללמוד ולהוסיף ולהתחזק בקבלת עול מלכות שמים ועול מצוות, הוא משפיע.

הסבר רעיוני (ב): שורש לחיוב קיום מצוות ושורש לפטורין שונים בקיום מצוות. **מִבְּרִית עֲבָדִים** – בטעם עליון מונח רביע משמש כעין כלל סוגר המרבה לפחות ארבע סיבות בנוסף על עבודת, שהן כעין **אַרְבַּע מִצְוֹת** מצבי מיצר לפטור מקיום מצוות.

כגון פטור מעליה לרגל, נשים עבדים קטן חרש שוטה בעל ריח רע, מפאת מרחק, מפאת טומאה, מפאת חוסר נחלה, אשה ועבד כנעני פטורין ממצוות שהזמן גרמן, כהן בעל מום או בעל מוגבלות לא יעבוד במקדש, לוי מוגבל בגיל, ועוד מוגבלויות אחרות. פועלים יש להם כעין עבודת ולכן מקילים עליהם בק"ש, תפילה, וברה"מ.

בעשרת הדברות הצווי הראשון הוא להיות בן חירות שיוכל לקבל עול מלכות שמים במלוואה, לקבל עול מצוות במלוואה. מיד אחרי פרשת יתרו ובה מתן תורה, פותחת פרשת משפטים ברעיון להזהיר אדם ישראלי שלא ימכר לעבד עברי כי יהיה מוגבל בעבודת ה', מנוע מלהתקרב לקב"ה שאוהב אותו.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטוד"ל) כי במצוותך האמנתי – תהלים קי"ט, ט; שם; טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשע"ט; **תפצית התשערת: אתנה, סלוק = סוף-פסוק** (נקראים קיסרים ותפקידם) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דהגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרשא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרשא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; מקף- בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקו – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקה סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקה-קטן – 2; זקה-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקה-קטן ... זקה-קטן בחצי פסוק – הקיש; השלישית: (קדמא – סדר קדימות; אזלא = גרש = גרשיים – יוצא מהענין; קדמא ואזלא – מלמד, רמז לכלל ופרט, רבוי מיעוט) דרוש בפסוק בכעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; תלישא-קטנה = תרשא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שעור מחיצה עקירה שגגה = שכחה; פא – דרוש מהפסוק רעיון לנשוא אחר בהלכה:

1.8 שמות יתרו יחא, (התשע"ח) (בהשתתפות נחלת יעקב)

שמות יתרו כג: לא יתנה לך אלהים אחרים על-פני: (גירסת הכת"ר הממוחשב)

שמות יתרו כג: לא יתנה לך אלהים אחרים על-פני: (גירסת השו"ת הממוחשב, פני: הנו"ן נקודה בקמץ בלבד, למרות שהביאו

מנחת שי (מהשו"ת הממוחשב) **[(שמות יתרו כג) פני: הנו"ן נקודה בקמץ ופתח. [פני]. ויש לעיין האם כוונתו שהפתח הוא כאשר הטעם**

רביע, והקמץ הוא כאשר הטעם סלוק, או האם יש קמץ ופתח בלי קשר לטעם]

הערות על טעמי **לא יתנה לך** אם שלוש המלים קשורות בטעם עליון או בטעם תחתון בשני טעמי מקף אז לא היה צריך להיות טעם מונח במלת "לא" ולא טעם מרכא במלת "יהיה". אם "לא-יהיה" במקף אז מלת "לא" אינה אמורה להיות בטעם מונח, ורק מלת "יהיה" בטעם מרכא או מונח. אבל לא מצאנו בתנ"ך טעם מרכא לפני טעם תלישא-קטנה(=תרשא), פרט לעשרת הדברות בשמות יתרו ובדברים ואתחנן. זה מלמד כי טעם מרכא אינו באותה תבנית טעמים שבה משתתף טעם תרשא. מלת **יתנה** בטעם מרכא וטעם געיא(=מעמיד). שני הטעמים באות "יוד".

לפי הדפוסים השונים טעם מרכא הוא חלק ממערכת טעם תחתון (ללא טעם געיא) ואחריו מלת **לך** בטעם תביר. ואין מקף בין המלים.

יתנה לך

בטעם עליון מלת "יהיה" בטעם געיא(=מעמיד) אחריה טעם מקף ומלת "לך" בטעם תלישא-קטנה(=תרשא) **יתנה לך**. ההטעמה אחרי השוא ועושה אותו שווא נח. פרט לעשרת הדברות בשמות יתרו ודברים ואתחנן, בכת"ר הממוחשב רק מופע אחד של

געיא(=מעמיד) אחרי השווא **(במ' בהע' ט, ט) פיי-יתנה-טמא ולפנש או בדרך רחקה לכם**

בכתר הממוחשב מצאנו בתנ"ך 157 מופעים של מלת "יהיה" כאשר טעם געיא(=מעמיד) לפני השווא ומראה כי זהו שווא נע. מהם 58 מופעים של "יהיה-מלה" שתי מלים מחוברות במקף. כאן זה יראה כך **יתנה לך** זאת גר' קורן בעשרת הדברות כאן וגם ב-**במ' בהע' ט, ט) פיי-יתנה-טמא**. ולא כגירסת הכתר הממוחשב ביתרו ובהעלותך שטעם געיא(=מעמיד) אחרי השווא. נמשיך בגעיא לפני השווא.

אם מלת "לא" במונח אז אין מקף אחריה בטעם עליון ובטעם תחתון, וכללית יראה **לא יתנה לך**. משמעות הדבר שטעם מונח במלת "לא" מרבה את תפקיד הטעם הבא או של תבנית הטעמים הבאה. כגון דרוש עוד פעם את טעם תרשא בטעם עליון, או דרוש עוד פעם תבנית מרכא תביר וגו' בטעם תחתון.

בגירסת השו"ת מלת "לא" בטעם געיא(=מעמיד) **לא** ואין מקף. אפשר שמלת "לא" צריכה להיות בטעם געיא(=מעמיד), אחריה מקף ואחריו מלת "יהיה" בטעם מרכא, ויראה כך **לא יתנה לך** בטעם תחתון או ללא מעמיד **לא יתנה לך אלהים אחרים על-פני:** ראה להלן בירור של הרב-משמעות של **לא יתנה לך** בטעם תחתון כתוצאה מהמקף, ע"פ **[מכילתא דר"ש יתרו פרשה ו]**.

בטעם עליון זה יראה כך **לא יתנה לך** – געיא(=מעמיד) מקף מונח תרשא. או ללא געיא **לא יתנה לך** אבל אז אין הסבר לגרסת השו"ת והכת"ר למקף שבין מלת "יהיה" ומלת "לך".

אם יש מקף הכתוב בטעם עליון יהיה **לא יתנה לך אלהים אחרים על-פני**

שמות יתרו כג: לא יתנה לך אלהים אחרים על-פני (גירסת תורה תמימה לטעם עליון)

גירסה זאת מקשה על גלוי מעניין בלימוד בפנימיות התורה, שעשרת הדברות בשמות יתרו מכילות רמז לעשר ספירות דעגולים. מונח נוסף שכאן מקלקל זאת. וגם לא מספיק להועיל לגירסה של הכת"ר הממוחשב שבה אין טעם תרשא בדיבר הראשון ואין גם טעם מונח שלפניו שמרבה תפקיד תרשא ונשאר רק עם תשע תלישות (קטנות(=תרשא) וגדולות(=תלשא)).

נמשיך עם **(שמ' יתרו כג) לא יתנה לך אלהים אחרים על-פני** בטעם עליון

נמשיך עם **(שמ' יתרו כג) לא יתנה לך אלהים אחרים על-פני:** בטעם תחתון

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (ט"ו) כי במצוותו (ל"ה) האמנית – ההללים ק"ט שם; טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשע"ט; **הצגת ההשערות**, **אתנה**, **סלוק** – סוף-פסוק (נקראים קיסרות ופסוקים) – להגביל; מונח – רבוי; **המקף פשטא** – מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך; **רבו**; **דגא** – מצרף; **תביר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = טרחא – שני משמעות, רבוי מתפשט; **מרכא טפחא** – קב ששניה לגדול, יחור לרבות, מכל מקום; **דגא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שיה לפרטי; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטי; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטי; **מקפ** – בד"ב בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זקא סגול** – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקא-קטן** – 2; **זקא-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונח רביע** – לפחות 4; ... **זקא-קטן** ... **זקא-קטן** בחצי פסוק – הוקש; השלישית: **קדמא** – סדר קדימות; **אזלא** = **גרש** = **גרשיים** – יוצא מהענין; **קדמא ואזלא** – מלמד, רמז לכלל ופרט, רבוי מיושט) דרוש בפסוק בכעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; **תלישא-קטנה** = **טרסא** – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; **תלישא-גדולה** = **תלשא** – דרוש בפסוק ולפניו שעור מחיצה עקירה שגגה = שכחה; **פז** – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה:

1.9 שמות יתרו יחא, (התשע"ט) (בהשתתפות נחלת יעקב)

נמשיך עם (שמ' יתרו כג), **לֹא יִהְיֶה-לְךָ אֱלֹהִים אַחֲרַיִם עַל-פְּנֵי** בטעם עליון

נמשיך עם (שמ' יתרו כג), **לֹא יִהְיֶה-לְךָ אֱלֹהִים אַחֲרַיִם עַל-פְּנֵי**: בטעם תחתון

[בבלי שבת עבב], (כיום שבת) נתכוין להגביה את התלוש וחתך את המחובר - פטור, לחתוך את התלוש וחתך את המחובר, רבא אמר: פטור, ... דתניא, חומר שבת משאר מצוות (בהמשך הגמרא מתברר שרישא של הברייתא משהו בין שבת לע"ז), וחומר שאר מצוות משבת (בהמשך הגמרא מתברר שסיפא של הברייתא משהו בין שבת לשאר מצוות פרט לע"ז). חומר שבת משאר מצוות: שהשבת, עשה שתיים בהעלם אחד - חייב על כל אחת ואחת, מה שאין כן בשאר מצוות (הכוונה לע"ז). וחומר שאר מצוות (פרט לע"ז) משבת - שבשאר מצוות שגג בלא מתכוין - חייב, מה שאין כן בשבת. **[רמב"ם שבת פ"א,ה"ח]** כל המתכוין לעשות מלאכה ונעשית לו מלאכה אחרת שלא נתכוין לה פטור עליה לפי שלא נעשית מחשבתו, ... נתכוין לעשות דבר המותר ועשה דבר אחר ... אינו חייב כלום וגו' **[רמב"ם שגגות פ"ב,ה"ז פ"ז,ה"א]** ... אע"פ שנחמין לחתוך הואיל ולא עשה מחשבתו פטור מן החטאת שזה כמתעסק ולא אסרה תורה (בשבת) אלא מלאכת מחשבת וגו'. **[בבלי שבת עבב]**, אמר מר: חומר שבת משאר מצוות, שהשבת עשה שתיים (מלאכות שונות אסורות) בהעלם אחד (בשכחה אחת של מלאכות אסורות) - חייב על כל אחת ואחת, מה שאין כן בשאר מצוות (הכוונה ל) אעבודה זרה, ... דאמר רבי אמי: זיבה וקיסר וניסך בהעלמה אחת - אינו חייב אלא אחת. במאי אוקימתא - בעבודה זרה, אימא סיפא: חומר בשאר מצוות, שבשאר מצוות (פרט לע"ז) - שגג בלא מתכוין - חייב, מה שאין כן בשבת. אבל הרמב"ם פסק כי על כל פעולה בהעלם אחד יש חטאת **[כסף משנה קרבנות הל' שגגות פ"ז,ה"א]** הרמב"ם פסק ע"פ סנהדין פרק ארבע מיתות, **[לחם משנה]** הרמב"ם פסק ע"פ [כריתות ג,א].

היא שגג בלא מתכוין דעה היכי דמי? ... באומר מותר, **[רש"י שבת עבב]**, כגון גר שנתגייר בין הנכרים, כסבור שאין עבודה זרה בתורה, וקרי ליה שגג בלא מתכוין).
הסבר ע"פ טעמי (שמ' יתרו כג), **לֹא יִהְיֶה-לְךָ אֱלֹהִים אַחֲרַיִם עַל-פְּנֵי** בטעם עליון תבנית הטעמים מונח טרסא = תלישא-קטנה קדמא ואזלא רביעי, כעין תבנית פרט קדמא וכלל ופרט בתרא.

פרט קדמא: (שמ' יתרו כג), **לֹא יִהְיֶה-לְךָ** – מונח מקף טרסא, טעם מונח מרבה כעין עוד טעם טרסא. ונראה שכאן כל טעם טרסא שייך לכלל אחד משני כללים, **כלל אחד** עוסק בכל מצוות לא תעשה, **כלל שני** עוסק בתת קבוצה והיא קבוצת מצוות לא תעשה בעבודה זרה. לכל מצוות הלא תעשה טעם טרסא ששמו בנוסח אשכנז תלישא-קטנה מרמז לתלישת ידיעת האיסור היינו שכחה ובלשון התורה שבע"פ העלם (ידיעה). כמו כן, לכל מצוות הלא תעשה טעם טרסא עשוי לשמש בתפקיד אומדנה (כעין שיעור) האם העושה עבר על הלא תעשה או לא עבר.

כלל וטעם טרסא אחד, כלל: (שמ' יתרו כג), **אֱלֹהִים אַחֲרַיִם** – קדמא ואזלא, מרמז כי בכתוב נמצא כעין כלל מלמד וזה כמאמר **[זוהר ח"ב יתרו צגב, ו-תניא פ"כ]** – דיבר שני כלל ושורש ש"ס"ה מצוות לא תעשה. יש מחלוקת (כגון בין רמב"ם ובין רמב"ן) על מצוות לא תעשה אחדות האם הן או אחרות כלולות במנין זה. טעם תלישא-קטנה מרמז להעלם ידיעת מצוות לא תעשה כלשהי. דבר זה למדנו קודם ללימוד שכאן בדיבר הרביעי של קדושת שבת ומדימיון תבניות הטעמים הצענו ללמוד לדיבר השני. הסבר בכלל העוסק בע"ז. ע"פ **[בבלי שבת קה,ב]**, השלטת יצר הרע על פעולות האדם מובילה לע"ז וזה בסיס לכל העבירות.

כלל וטעם טרסא שני.

[מנחת חינוך, מצוה כו] (כותרת המצוה) שלא נאמין אלוהות בלתי השם לבדו. (ציטוט המצוה) (א) שלא נאמין אלהים זולתי השם יתברך לבדו² שנאמר (שמ' יתרו כג), **לֹא יִהְיֶה-לְךָ אֱלֹהִים אַחֲרַיִם עַל-פְּנֵי** ופירושו לא תאמין אלוה אחר זולתי³.

א. כן פירשו הרמב"ם ושאר מוני המצוות, זולת הסמ"ק סי' ס"א שכתב: שלא לקיים עבודה זרה, ושיטתו היא כהמכילתא שהביאה רש"י כאן. ב. כן פירש הרמב"ן וכמבואר לקמן ודלא כרש"י שכתב: ולא יתכן לפרש אלהים אחרים זולתי, שגנאי הוא כלפי מעלה לקרואם אלהים אצלו. ולכך פירש כהמכילתא הנ"ל דלא יהיה לך היינו לא תקיים.
וכתב הרמב"ן ז"ל [בפירושו התורה כאן, ובהשגותיו לסה"מ ל"ה ה'], לא תמצא לעולם שיאמר הכתוב אלהים אחרים רק על האמנת הלב, אבל על העשייה לא יאמר לעולם לא תעשה אלהים אחרים, כי לא תפול בלשון עשייה אחרים⁴. ויפה דקדק ז"ל, דברי פי חכם חן. ג. דשייך לומר לא תקבל עליך לשום אחר לאלוה ולא תעבדנו, אבל קבל עליך אלוה אמיתי ותעבדנו, אבל לא שייך לומר לא תעשה דבר אחר לאלוה אלא האלוה האמיתי, דחלילה לחלילה להזכיר בו עשייה, כי הוא העושה כל ולא נעשה. (פי' הטור עה"ת). וכן בקיום משמע ח"ו דאלהים אחרים אינו רשאי לקיים, ומה דמות תערכו לו שיהא רשאי לקיימו, אלא על כרחך דפירושו שלא לעלות במחשבה, מלשון והיה ה' לי לאלהים. (משנת חכמים שם).

נסביר את **[מנחת חינוך מצוה כ"ו]** ע"פ תבנית הכתוב. **[בשולי המנחה]** כתב שהש"ס חיפש אזהרות על העבודות האסורות בעבודה זרה להזהיר עליהן בפני עצמן, ובנוסף כל האזהרות נכללו בלאו אחד (שמ' יתרו כג), **לֹא יִהְיֶה-לְךָ אֱלֹהִים אַחֲרַיִם** והוא לא שבכללות ובמצב כזה לומדים האזהרה אף מלאו שבכללות. ולפי עניות דעת טט הכתוב הזה הוא השורש לכתובים האחרים, על-פיהם מענישים. הלאו שבכללות מרומז בתבנית הטעמים של **אֱלֹהִים אַחֲרַיִם** – קדמא ואזלא בתפקיד כלל.
פרט קדמא הוא טעם טרסא שני: (שמ' יתרו כג), **לֹא יִהְיֶה-לְךָ** – טעם תלישא-קטנה מרמז להעלם ידיעת אמונת הבורא בלבד וכתוצאה עבירה על מצוות לא תעשה של עבודה זרה.

נקדים לברר תפקיד טעם מקף בין המלים (שמ' יתרו כג), **יִהְיֶה-לְךָ** – מקף שאחרי מלת "יהיה" בורר בין משמעויות **יִהְיֶה-לְךָ** (א) יהיה בהויתך – היינו ברשותך **אֱלֹהִים אַחֲרַיִם**. (ב) לא **יִהְיֶה-לְךָ** בהויתך, במחשבתך אמונה ב-אלהים זולתי השם יתברך לבדו, טעם תלישא בתפקיד עקירה (= שכחה = שוגג) של ידיעת אמונת הבורא בלבד. התורה ממשיכה עם מצב (ב). ברשותך קשור לטעם תחתון. לימוד מדמיון תבניות טעמים.

שמות יתרו כג: **לֹא יִהְיֶה-לְךָ אֱלֹהִים אַחֲרַיִם עַל-פְּנֵי** בטעם עליון תבנית הטעמים מונח טרסא קדמא ואזלא רביעי והיא כעין פרט וכלל ופרט. תבנית הדומה מאד לתבנית הטעמים של הדיבר הרביעי (שמ' ית' כה), **זְכוּר אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְקַדְּשׁוֹ** - בטעם עליון תלישא-קטנה מקף קדמא ואזלא רביעי, טעם טרסא = תלישא-קטנה רמז לעקירה = שכחה = שגגה, קדמא ואזלא מרמז לכלל כלשהו, רביעי רמז לארבעה פרטים. ואפשר שתבנית הטעמים מרמזת אל **[משנה שבת פ"ז,מ"א]** כלל גדול אמרו בשבת (הימצאות לימוד בכלל ופרט מרומז בתבנית הטעמים קדמא ואזלא של **אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ**) (הפרטים הם) (טט: פרט א) כל השוכח (השכחה = השגגה מרומזת בטעם טרסא) עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה אינו חייב אלא חטאת אחת (טט: פרט ב) היודע עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה חייב על כל שבת ושבת (טט: פרט ג) היודע שהוא שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה חייב על כל אב מלאכה ומלאכה (טט: פרט ד) העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת אינו חייב אלא חטאת אחת:

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (ל) כי במצוות האמנית – תהלים ק"ט; שם; טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשע"ט; **תפצית ההשערות: אתנה, סלוק** – סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; **מחפץ פשטא** – מוציא פשט; **מרכא** – מאריך; רבוי; **דראג** – מצרף; **תביר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** – טרשא – שני משמעות, רבוי מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דראג תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; **מקפ** – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסקו** – סדור שנבחר, השלם והחלק נדרשים; **זרקא סגול** – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקף-קטן** – 2; **זקף-גדול** – 3; **רביעי** – 4; **מינת רביעי** – לפחות 4; ... **זקף-קטן** ... **זקף-קטן בחצי פסוק** – היקף; השלישיה; **קדמא** – סדר קדימות; **אזלא** = גרש = גרשיים – יוצא מהענין; **קדמא ואזלא** – מלמד, רמז לכלל ופרט, רבוי מיעוט) דרוש בפסוק בכנין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; **תלישא-קטנה** = **טרשא** – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; **תלישא-גדולה** = **תלשא** – דרוש בפסוק ולפניו שעור מחיצה עקירה שגגה = שכחה; **פז** – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה:

ב-**[פירוש המשניות רמב"ם שבת פ"ז, מ"א]** מוסברת המשנה בארבעה פרטים שהם ארבע שגגות ובהתאמה החטאות לכפר עליהן.

במסכת ע"ז אין משנה על שגגת ע"ז. אבל תבנית הטעמים הדומה בטעם עליון של הדיבר השני המרכבת מפרט קדמאה, כלל, פרט בתראה. הפרט קדמאה הוא **לֹא יִהְיֶה לְךָ** בהויתך, במחשבתך אמונה ב- **אֱלֹהִים אֲחֵרִים** זולתי השם יתברך לבדו, (מחשבה בלי מעשה) הכלל ע"פ **[בשולי המנחה]** הוא **(שמ' יתרו כג) לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים** והוא לאו שבכללות לכל האזהרות בעבודות בפועל של ע"ז פרט בתראה ע"פ **[רמב"ם הל' שגגות]** הוא בעל ארבעה פרטים של שגגות בע"ז. התבנית הזאת מעוררת לחשוב על לימוד דומה לדיבר הרביעי (שבת). אפשר כי הרמב"ם הרגיש בדמיון זה וכתב ב-**[הלכות שגגות פ"ז, ה"א]** הלכה בשגגת ע"ז כעין משנה המקבילה ל-**[משנה שבת פ"ז, מ"א]** בשגגת שבת, ובה ארבעה חילוקי הלכות, שהם ארבע שגגות ובהתאמה החטאות לכפר עליהן.

[רמב"ם הלכות שגגות פ"ז, ה"א] הלכה בשגגת ע"ז המרומות בטעם **טרשא** של **לֹא יִהְיֶה לְךָ** בתפקיד עקירת ידיעה (= שכחה = שוגג) בלאו שבכללות של **אֱלֹהִים אֲחֵרִים** ובו **על-פני** – רביעי מרמז לארבעה חילוקי שגגות ובהתאמה החטאות לכפר עליהן. (ט:ט) א) המשתחוה לע"ז (ט:ט) אחת) וניסך וקיסר וזיבח בהעלם אחת (ט:ט) ארבע עבודות כלליות) חייב ארבע חטאות, (ט:ט) ב) וכן אם פיער עצמו לפעור וזרק אבן למרקוליס (ט:ט) עבודות זרות שונות כל אחת עם עבודה יהודית לה) בהעלם אחת, חייב שנים, וכן כל כיוצא בזה יהא חייב על כל עבודה ועבודה, במה דברים אמורים בשהייד בע"ז (ט:ט) ידע שזאת ע"ז) ושגג בעבודות אלו (ט:ט) שגג = שכה שעבודות יהודיות אלו אסורות לעבודות הורות האלה),

(ט:ט) ג) אבל אם היד בעבודות אלו ושגג בע"ז אינו חייב אלא חטאת אחת, כיצד ידע שזו ע"ז ושאסור לעובדה אבל לא ידע שהשתחויה והניסוך עבירה והשתחוה וניסך חייב שנים, (ט:ט) ד) ידע שאלו עבודות הן ואסור לעבוד בהן לאל אחר ולא ידע שזו ע"ז לפי שלא היתה של כסף וזהב ועלה על דעתו שאין קרויין ע"ז אלא של כסף וזהב ועבודה בכל העבודות אינו חייב אלא חטאת אחת.

והפלא ופלא רמב"ם חזר בקצרה על שגגת השבת (כעין מקור השראה לשגגת ע"ז שבה"א). **[הלכה ב]** כלל גדול אמרו בשבת כל השוכח עיקר שבת ושכח שנצטוו ישראל על השבת, או שנשכח והוא קטן לבין העכו"ם או נתגייר קטן והוא בין העכו"ם אף על פי שעשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה אינו חייב אלא חטאת אחת שהכל שגגה אחת היא, וכן חייב חטאת אחת על כל חלב שאכל וחטאת אחת על דם שאכל וכן כל כיוצא בזה בעבודות אלו, וכל היודע עיקר שבת אבל שכה שהיום שבת ודימה שהוא חול אף על פי שעשה בו מלאכות הרבה חייב חטאת אחת על היום כולו וכן חטאת על כל שבת ושבת ששגג בו.

בירור הכתוב בטעם תחתון **(שמ' יתרו כג) לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים על-פני**: סברה כי **[מכילתא]** לומדת ע"פ טעם תחתון בנושא של התת-קבוצה של מצוות לא תעשה בעבודה זרה..

[מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מסכתא דבחדש פרשה ו]

(שמ' יתרו כג) לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים. למה נאמר, לפי שנאמר **(שמ' יתרו כד) לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל וְכָל־תְּמוּנָה**, אין לי אלא **שלא יעשה**, העשוי כבר, מנין שלא יקיים, תלמוד לומר **(שמ' יתרו כג) לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים**.

(שמ' יתרו כג) לֹא יִהְיֶה – (בטעם תחתון) מקף שלפני מלת "יהיה" בורר בין משמעויות **לֹא יִהְיֶה** (א) לא תעשה **אֱלֹהִים אֲחֵרִים** ובין (ב) לא תקיים. כאן לפי **[מכילתא דר"ש]** התורה בוררת המשמעות (ב) **לא תקיים**. ולא משנה הנסיבות שבהן הע"ז הגיעה אל הישראלי.

הגדרת "אלהים אחרים" – סיכום ממקורות שונים ב-**[תורה שלמה יתרו מילואים]**. הגדרה אחת: דבר שאינו הבורא יתברך שמו, הבורא עשה אותו כי יש בו צורך בבריאה וכך הוא שליח הבורא. לכך מתאים **אֱלֹהִים אֲחֵרִים** – מרכא טפחא בטעם תחתון, כעין קבוצת פרטים העשויה להתרחב כגון ע"פ **[תורה שלמה יתרו מילואים ע' ט]** חמה ולבנה וכוכבים. **שיש שמאמינים** שיש לו/להם כח לעשות משהו בבריאה ופונים אליו/אליהם **בלבד** במקום לבורא וזה עבודה זרה. אבל אם מודים הם במציאות האל ויכלתו על הכל ועובדים לשירי מעלה ומודים שהנמצא הוא כפוף תחת יד עליון ומדמים שזה כבודו של אל עליון לשבח ולפאר את המשמשים לפניו, זהו נקרא עבודת השיתוף שבני נח לא נאסרו בה כמו שהאריך בזה בספר כתב והקבלה. עוד הגדרה של "אלהים אחרים" – שאחרים, היינו בני אדם קרואים להם אלהים, ולא מהבורא כנוי זה.

הלימודים האלה מתאימים לתבנית טעמים בטעם תחתון **אֱלֹהִים אֲחֵרִים** – מרכא טפחא, כעין קבוצת פרטים העשויה להתרחב, המלמדת מה נכלל במשמעות המלים **אֱלֹהִים אֲחֵרִים** כאן **איסור עשיית** כל אלוה של כסף וזהב לשם שמים, דמות ברואים חיות ובני אדם אפילו נביאים. חמה לבנה כוכבים ומזלות שחלק אותם ה' לכל העמים, שעבודה בשיתוף מותרת לבני נח, והעמים שכחו מה' ועובדים להם לבדם הרי הם בכלל ע"ז **[תורה שלמה יתרו מילואים]**.

תבנית טעם תחתון בעלת שתי תכונות. תכונה (א) **לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים** – מרכא תביר מרכא טפחא, קבוצת פרטים הקשורים להגדרה של "אלהים אחרים" כאן פעולות הקשורות לנושא איסור ע"ז וחלוקים בהלכותיהם למי שעבר חלקם פטור (לבו לשמים, מאהבה ויראה מאדם), חלקם במלקות, חלקם בכרת (עבד בלי התראה) ומיתות ב"ד.

תכונה (ב) **לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים** – תביר מרכא טפחא, היא קבוצת פרטים העשויה להתרחב ועל חלקם לא חלה כלל הגדרת "אלהים אחרים". **[רש"י בבלי ע"ז מג א]** שאפשר לעשות כמותן – ממש כגון שמשין של מטה חצר ואולם והיכל ומגורה אבל שמשין של מעלה שאי אפשר לעשות כמותן ממש אלא ציור **דוגמתן מותר**. **[תר"ש]** אסור לעשות דמות מהמשמשים העליונים עם ארבע פנים זה עבודה זרה בלי כל פעולה מהעבודות האסורות. **[תוס' בבלי ע"ז מג א]** והעושה דמות פני אדם שלימה עבר על ע"ז מפני "לא תעשון אתי" (בקריאה אותי). הוא יעבור על הלאו של ע"ז רק כאשר יעשה אחת מארבע העבודות הכלליות של ע"ז או עבודה המיוחדת לעצם כלשהו מעשה אדם. חותם שוקע עם דמות אדם אסור, אבל אחרת מותר. "לא תעשון אתי"

כלל מצוות לא תעשה: **(שמ' יתרו כג) אֱלֹהִים אֲחֵרִים** – קדמא ואזלא, הוא השורש לכל מצוות "לא תעשה" או לכתוב הזה בטעם תחתון באופן כללי תבנית הטעמים (א) **לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים** – מרכא תביר מרכא טפחא, קבוצת פרטים שהם כל מצוות "לא תעשה" לפעולות האסורות במצוות "לא תעשה", שיש חיוב עליהן ונבדלות בעונשין (א) על מיד: פטור מעונש, קנס, מלקות, מיתה בידי שמים, כרת, ארבע מיתות בית דין. (ב) רק על מצוות מעטות שנעברו בשגגה יש עונשין. באופן כללי תבנית הטעמים (ב) **לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים** – בטעם תחתון, תביר מרכא טפחא, היא קבוצת פרטים העשויה להתרחב מרמות לפעולות במצוות "לא תעשה" שבהן המעשה אינו מגיע לחיוב.